

7 JUNI 2018

*Soms denk ik:
wat staat mij nog
te wachten?*

EEN ONDERZOEK NAAR DE BESCHERMENDE FACTOREN DIE OUDERS
VERDER KUNNEN ONTWIKKELEN OM BETER OM TE GAAN MET DE
MOEILIJKE KANTEN VAN OUDERSCHAP

ESMÉE DOUMA & LAURIEN HILHORST

ONDERZOEKSOPDRACHT JAAR 4 – SOCIAL WORK - ACADEMIE VOOR SOCIALE STUDIES,
HANZEHOGESCHOOL GRONINGEN

Soms denk ik: wat staat mij nog te wachten?

Een onderzoek naar de beschermende factoren die ouders verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap

Esmée Douma – 332615
Laurien Hilhorst – 326092

07-06-2018
Onderzoeksopdracht jaar 4
SSVB16OO/SSDB16OO

Social Work
Academie voor Sociale Studies
Hanzehogeschool Groningen

Lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling'
Suzanne Kuik

Isabell Drewes

Aantal woorden: 13421

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport 'Soms denk ik: wat staat mij nog te wachten?'. Dit onderzoeksrapport is geschreven in het kader van het afstuderen in het vierde jaar van de opleiding Social Work aan de Hanzehogeschool Groningen. In opdracht van het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' van de Hanzehogeschool Groningen, is dit onderzoek uitgevoerd.

Als eerste willen wij het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' bedanken voor de mogelijkheid tot uitvoering van dit onderzoek. In het bijzonder willen wij Dr. Esmah Lahlah, Marieke Bekkers en Suzanne Kuik bedanken voor de samenwerking, hun begeleiding en ideeën bij de verdieping op het vraagstuk, de uitgereikte literatuur en hun feedback gedurende de uitvoering van dit onderzoek.

Ook willen wij de ouders, die wij hebben geïnterviewd, bedanken voor hun openheid en het meewerken aan het onderzoek. Zonder hen was het niet mogelijk om dit onderzoek uit te voeren. Daarnaast willen wij de begeleiders vanuit Hanzehogeschool Groningen bedanken, in het bijzonder Isabell Drewes. Haar ideeën, kritische blik, feedback en het meedenken gedurende het onderzoek heeft er mede voor gezorgd dat dit onderzoek uitgevoerd kon worden. Tevens willen wij onze medestudenten van de 'Onderzoeksopdracht' groep bedanken voor hun feedback. Hierdoor kregen wij steeds nieuwe inzichten. Als laatste bedanken wij onze familie en vrienden voor hun steun gedurende de uitvoering van dit onderzoek.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Esmée Douma en Laurien Hilhorst

Groningen, juni 2018

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling'. Dit lectoraat heeft als doel om het maatschappelijke debat over kindermishandeling te initiëren en te voeden, het taboe rondom kindermishandeling te doorbreken en de schade door geweld te stoppen. Het lectoraat voert praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek uit, met als doel een integrale aanpak van kindermishandeling te ontwikkelen. Het onderzoek naar de beschermende factoren die ouders verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap zal bijdragen aan het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek van het lectoraat.

Voor kinderen uit de noordelijke regio van Nederland staan de kansen om veilig op te groeien erg onder druk. Vergeleken met andere regio's wordt er veel beroep gedaan op speciale jeugdvoorzieningen. Het aantal meldingen bij Veilig Thuis is de afgelopen jaren gestegen. Een sociaal werker heeft als taak om signalen van kindermishandeling te herkennen en hiernaar te handelen. Kennis over de risicofactoren en beschermende factoren van kindermishandeling is belangrijk, zodat deze vroegtijdig kunnen worden herkend en de juiste ondersteuning kan worden geboden. Hier is winst te behalen. Preventie gaat om het in standhouden van het plezier tijdens het ouderschap en kunnen omgaan met de moeilijke kanten ervan.

De onderzoeksvraag luidt: "Welke beschermende factoren voor het voorkómen van kindermishandeling zouden ouders nog verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap?". De doelstelling van dit onderzoek is inzicht krijgen in welke beschermende factoren van ouderschap verder ontwikkeld kunnen worden, om uiteindelijk bij te dragen aan primaire preventie ten aanzien van kindermishandeling.

Uit het theoretisch kader is gebleken dat slachtoffers van kindermishandeling te maken kunnen krijgen met korte en lange termijn gevolgen op psychisch, lichamelijk en neurologisch gebied. Daarnaast zijn er op micro-, meso- en macroniveau risico en beschermende factoren van kindermishandeling. Tevens zijn er verschillende vormen van opvoedondersteuning beschikbaar in Nederland en blijkt dat er twee visies op ouderschap zijn. Ook blijkt dat vanuit de vier opvoedingsstijlen, in de autoritaire en verwaarlozende opvoedingsstijl een grotere kans is op kindermishandeling. Daarnaast heeft cultuur invloed op welke opvoedingsstijl wordt gehanteerd.

Door middel van open en half gestructureerde interviews zijn de gegevens verzameld bij twee ouders, met kinderen tot vijftien jaar. De interviews zijn geanalyseerd door het aanbrengen van labels.

Uit resultaten is gebleken dat de ouders steun van hun netwerk, het accepteren van hulp, een stabiele financiële situatie, samenwerking met ex-partner en huidige partner en kennis over vormen van opvoedondersteuning, als belangrijk ervaren. Dit kan aanknopingspunten bieden voor ouders die hier meer moeite mee hebben, zodat zij beter kunnen omgaan met de moeilijke kanten van ouderschap.

De aanbevelingen zijn gericht aan het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' en hebben betrekking op wat belangrijk is voor een primaire preventie van kindermishandeling. De aanbevelingen zijn gericht op het behouden en uitbreiden van eigen netwerk, het vergroten van kennis over beschikbare opvoedondersteuning en het uitvoeren van vervolgonderzoek.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	6
1.1 Context.....	6
1.2 Probleemanalyse	6
1.3 Operationalisering van begrippen	8
1.4 Doelstelling	8
1.5 Onderzoeksvraag	8
1.5.1 Voorvragen.....	8
1.5.2 Deelvragen.....	9
1.6 Vooruitblik op de onderdelen van het rapport	9
2 Het voorkomen van kindermishandeling.....	10
2.1 Kindermishandeling	10
2.2 De gevolgen van kindermishandeling	10
2.2.1 Psychische gevolgen	10
2.2.2 Lichamelijke gevolgen.....	11
2.2.3 Neurologische gevolgen	11
2.3 Overzicht risicofactoren en beschermende factoren	11
2.4 Preventie van kindermishandeling	13
2.4.1 Opvoedondersteuning.....	14
2.4.2 Verschillende vormen van opvoedondersteuning in Nederland	14
2.5 Hulpverlening voor betrokkenen en slachtoffers van kindermishandeling	16
2.6 Ouderschap	16
2.6.1 Definitie	16
2.6.2 Visies op ouderschap.....	17
2.7 Opvoedingsstijlen	17
2.7.1 Opvoedingsstijlen in verschillende culturen	18
2.8 Conclusie	19
3 Methode	21
3.1 Typering onderzoek	21
3.2 Respondenten	21
3.3 Onderzoeksinstrument	22
3.4 Procedure gegevensverzameling.....	22
3.5 Analyseplan	23
3.5.1 Half gestructureerde interviews	23
3.5.2 Manier van analyseren.....	24
4 Resultaten.....	25
4.1 Introductie Petra	25

4.2 Introductie Michael	25
4.3 Microniveau	25
4.3.1 Ouderschap.....	25
4.3.2 Ouder als persoon.....	25
4.3.3 Jeugdervaringen	26
4.3.4 Kinderen	26
4.3.5 Opvoeding	27
4.3.6 Gezinsfactoren	27
4.3.7 Religie	28
4.4 Mesoniveau	28
4.4.1 Sociale steun.....	28
4.4.2 Buurt en school	28
4.4.3 Opvoedondersteuning en hulpverlening.....	29
4.5 Macrofactoren.....	29
4.5.1 Inkomen en opleiding	29
4.5.2 Maatschappij	29
4.6 Ingrijpende gebeurtenissen.....	29
Hoofdstuk 5 Conclusie, discussie en aanbevelingen	31
5.1 Conclusie	31
5.2 Discussie.....	32
5.2.1 Validiteit en betrouwbaarheid	32
5.2.2 Bruikbaarheid	33
5.2.3 Literatuur	33
5.2.4 Profilerings van het sociaal werk.....	33
5.2.5 Visie van de onderzoekers	34
5.3 Aanbevelingen	34
Bibliografie	40
Bijlagen	40
Bijlage I - Onderzoeksinstrument	40
Bijlage II – Bericht voor de ouders	48
Bijlage III – Zorgvuldigheid door opdrachtgever	49

1 Inleiding

Dit is een onderzoek naar de beschermende factoren voor het voorkómen van kindermishandeling die ouders nog verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap. Dit onderzoek is verricht in het kader van de afstudeeropdracht voor de opleiding Social Work, Academie voor Sociale Studies aan de Hanzehogeschool Groningen. De opdrachtgever van het onderzoek is het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling'.

In dit hoofdstuk wordt als eerste het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' beschreven. Vervolgens wordt er een probleemanalyse geschetst, waarop de doelstelling en vraagstelling van het onderzoek zullen volgen. Tevens worden de voor- en deelvragen beschreven. Tot slot volgt een leeswijzer, waarin de opbouw van het rapport wordt beschreven.

1.1 Context

Het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' is een nieuw lectoraat vanuit het dragende kern lectoraat 'Integraal Jeugdbeleid'. Het lectoraat 'Integraal Jeugdbeleid' richt zich op effectieve oplossingen om ervoor te zorgen dat kinderen zich talentvol kunnen ontwikkelen. Zij hadden tot voor kort nog geen specifieke onderzoekslijn die gericht is op de aanpak van kindermishandeling. Naar aanleiding hiervan is het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' ontstaan. Het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' richt zich voornamelijk op het thema veiligheid en jeugd door middel van innovatie- en onderzoeksprojecten die gericht zijn op het realiseren van een integrale aanpak van kindermishandeling. Het lectoraat bestaat uit acht stuurgroep partners van verschillende jeugdzorginstellingen en organisaties, namelijk: Hanzehogeschool Groningen, Gemeente Groningen, GGD Groningen, Tinten Welzijnsgroep, Drentse Gemeenten, Jeugdbescherming Noord, Elker, het Poortje, Lentis, Accare en RIGG (Lahlah, 2017).

Het doel van het lectoraat is om het maatschappelijke debat over kindermishandeling te initiëren en te voeden. Daarnaast richt het zich op het voorkomen van kindermishandeling, het doorbreken van het taboe rondom kindermishandeling en het stoppen van schade door geweld. Door het uitvoeren van praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek zal het lectoraat samen met de beroepspraktijk, ernaar streven om praktisch toepasbare probleemoplossingen te leveren, die leiden tot een integrale aanpak van kindermishandeling. Dit onderzoek naar de beschermende factoren voor het voorkómen van kindermishandeling die ouders nog verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap, zal bijdragen aan het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek van het lectoraat.

De missie van het lectoraat luidt als volgt: *“Wij willen bijdragen aan een geweldloze opvoeding van kinderen in de Noordelijke Regio en aan het vaker voorkomen en vaker tijdig herkennen van kindermishandeling, en de gevolgen ervan duurzaam doorbreken, door middel van effectieve interventies en betere ketensamenwerking. Daartoe voeren we praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek uit, dat bijdraagt aan effectieve, bruikbare en innovatieve integrale aanpak kindermishandeling.”* (Lahlah, 2017, p. 13).

1.2 Probleemanalyse

In Nederland worden jaarlijks ruim 118.000 kinderen slachtoffer van mishandeling, seksueel misbruik, verwaarlozing en/of zijn getuige van geweld tussen ouders. Er overlijden minstens vijftien kinderen per jaar aan de gevolgen van kindermishandeling. Dit zijn alleen nog maar de cijfers van het aantal meldingen (Lahlah, 2017). De afgelopen jaren is het aantal

meldingen bij Veilig Thuis steeds gestegen. Een reden hiervoor kan zijn dat er vroeger, en nog steeds, een taboe op kindermishandeling heerste; er werd niet over gesproken. Dit taboe wordt langzaamaan steeds meer doorbroken. Mensen zijn alerter geworden op signalen van kindermishandeling en melden dit mogelijk eerder (Ten Berge, Addink, De Baat, Bartelink, Van Rossum & Vinke, 2012).

Kindermishandeling is strafbaar volgens het Wetboek van Strafrecht. In het Burgerlijk Wetboek is in april 2007 in artikel 247 een bepaling toegevoegd die het gebruik van lichamelijk of geestelijk geweld of een andere vorm van vernedering tegen kinderen in de opvoeding afkeurt. In artikel 247 van het Burgerlijk Wetboek boek 1, Personen- en familierecht wordt beschreven: *‘Onder verzorging en opvoeding worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. In de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe’* (art 247, BW1, 2018).

De Verenigde Naties nam op 20 november 1989 het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind unaniem aan. In dit Kinderrechtenverdrag staan 54 artikelen met afspraken over rechten van kinderen en jongeren tot 18 jaar. Het gaat over alles waar kinderen mee te maken kunnen krijgen, zoals: voeding, school, wonen, gezondheid, ouders, geloof en vrienden. Maar het gaat ook over kinderarbeid, mishandeling, oorlog en vluchten. Op dit moment hebben 196 landen getekend voor het Kinderrechtenverdrag, dit zijn bijna alle landen van de wereld (Kinderrechten, z.d.). De Verenigde Staten heeft als enig Westers land het Kinderrechtenverdrag niet getekend. Hun reden hiervoor is dat een kind onvolwassen is en het verdrag kinderen te veel autonomie geeft, terwijl zij de rechten niet volledig begrijpen. Tevens verbiedt het Kinderrechtenverdrag de doodstraf en levenslange gevangenisstraffen, terwijl dit in de Verenigde Staten wel is toegestaan (Wilkins, Becker, Harris & Thayer, 2003). Nederland ondertekende het Kinderrechtenverdrag op 8 maart 1995. Wanneer een land tekent voor het Kinderrechtenverdrag, moet het ervoor zorgen dat alle wetten en regels op zo'n manier worden aangepast zodat het kan voldoen aan de eisen die door het verdrag gesteld worden. Het brengt belangrijke verplichtingen en uitgangspunten met zich mee om ervoor te zorgen dat kinderen veilig kunnen opgroeien en zich optimaal kunnen ontwikkelen (Kinderrechten, z.d.).

De kansen om veilig op te groeien, voor kinderen uit de noordelijke regio van Nederland, staan erg onder druk. Vergeleken met andere regio's wordt er veel beroep gedaan op de speciale jeugdvoorzieningen. Deze uitkomsten zijn gerelateerd aan de risicofactoren voor kindermishandeling en huiselijk geweld, waar relatief hoog op wordt gescoord. Ondanks de herzieningen binnen het sociale domein en het uitgebreide aanbod van preventie en hulpverlening, de verplichte Meldcode en Kindcheck, het tijdelijk huisverbod en de grote inzet van deskundige beroepskrachten en vrijwilligers, dalen de cijfers van kindermishandeling niet. De problematiek is complex voor professionals, instellingen en organisaties die met kinderen en/of ouders werken (Lahlah, 2017).

Een sociaal werker heeft ook als taak om signalen van kindermishandeling te herkennen en hiernaar te handelen (Landelijk Opleidingsdocument Sociaal Werk, 2017). Een sociaal werker zou hierbij kennis moeten hebben over risicofactoren en beschermende factoren van kindermishandeling, zodat deze vroegtijdig herkend kunnen worden en de juiste ondersteuning kan worden aangeboden.

Dagelijks leven nog veel kinderen in grote angst. Angst om geslagen te worden, angst om niet gezien te worden of angst om seksueel misbruikt te worden. Kindermishandeling kan psychische, lichamelijke en neurologische gevolgen hebben voor het kind of zelfs dodelijk

zijn. In paragraaf 2.2 van dit rapport worden de gevolgen van kindermishandeling verder beschreven. Vanwege de complexiteit van het probleem is er helaas geen snelle, eenvoudige oplossing voor kindermishandeling. Het merendeel van de ouders die hun kinderen mishandelen doet dit, onbedoeld, ongewild of zelfs onbewust. Er is een grote winst te behalen in het bespreekbaar maken van moeilijke kanten van ouderschap, met ouders, en het vroegtijdig herkennen van de risicofactoren en beschermende factoren. Of het omgekeerde, om de dingen te bespreken die het opvoeden van kinderen tot de meest waardevolle activiteiten in het leven kunnen maken. Preventie gaat om het bewust in stand houden van plezier met opgroeiende kinderen, maar ook om het om kunnen gaan met de moeilijkheden van het ouderschap. Er is dan ook meer inzicht nodig in waaraan ouders plezier beleven, hoe zij om gaan met de moeilijke kanten van ouderschap en hoe zij bestaande beschermende factoren daartoe kunnen inzetten (Lahlah, 2017).

1.3 Operationalisering van begrippen

Voor dit onderzoek worden de begrippen kindermishandeling, ouderschap en opvoeden afgebakend. Om kindermishandeling te beschrijven wordt de definitie in artikel 1.1 van de Jeugdwet gehanteerd: *‘Kindermishandeling is elke vorm van voor een minderjarige gewelddadige of bedreigende interactie van psychische, fysieke of seksuele aard, die de ouders of andere personen actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van psychisch of fysiek letsel’* (art 1.1 JW, 2014). Daarnaast wordt verwaarlozing en het getuige zijn van huiselijk geweld ook als kindermishandeling gezien (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.). Het begrip ouderschap staat in dit onderzoek centraal. Ouderschap gaat over wat er allemaal komt kijken rondom het zijn van een ouder, zoals het opvoeden van het kind, partnerschap, een balans tussen werk en gezin, de financiële situatie, sociale contacten, de levensvaardigheden van de ouders en de belevingen hiervan. Het begrip opvoeden is onderdeel van het ouderschap. Opvoeden wordt gedefinieerd als de begeleiding die ouders geven aan hun kind bij zijn of haar ontwikkeling, om uiteindelijk een zelfstandig participerend lid van de samenleving te worden (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.).

1.4 Doelstelling

Het huidige onderzoek is een onderdeel van een grootschalig onderzoek naar die kanten van ouderschap waarop versterking nodig is, om uiteindelijk kindermishandeling te voorkomen. De doelstelling van dit onderzoek is inzicht krijgen in welke beschermende factoren van ouderschap verder ontwikkeld kunnen worden, om uiteindelijk bij te dragen aan primaire preventie ten aanzien van kindermishandeling. Het lectoraat wil deze preventie van kindermishandeling samen met het werkveld ontwikkelen.

1.5 Onderzoeksvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt: *“Welke beschermende factoren voor het voorkómen van kindermishandeling zouden ouders nog verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap?”*.

1.5.1 Voorvragen

De volgende voorvragen worden in het vooronderzoek, door middel van literatuur, beantwoord:

- Wat is kindermishandeling?
- Wat is ouderschap?

- Welke vormen van opvoedondersteuning bestaan er voor ouders?
- Welke opvoedingsstijlen zijn er?

1.5.2 Deelvragen

Om de hoofdvraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- Hoe ervaren ouders het ouderschap?
- Wat zijn volgens ouders de leuke kanten en moeilijke kanten van het ouderschap?
- Welke beschermende factoren zijn volgens ouders aanwezig binnen het gezin?
- Welke beschermende factoren zetten ouders in om om te kunnen gaan met de moeilijke kanten?

1.6 Vooruitblik op de onderdelen van het rapport

In het tweede hoofdstuk 'Het voorkomen van kindermishandeling' worden de voorvragen beantwoord. Hierin wordt de definitie van kindermishandeling en ouderschap beschreven. Tevens wordt duidelijk wat de gevolgen zijn van kindermishandeling, welke risico en beschermende factoren er zijn, welke vormen van opvoedondersteuning bestaan en welke opvoedingsstijlen ouders hanteren. In het derde hoofdstuk wordt de methode van het onderzoek beschreven. Hierin komen de typering van het onderzoek, respondenten, onderzoeksinstrument, procedure gegevensverzameling en het analyseplan naar voren. De resultaten van het uitgevoerde onderzoek worden in hoofdstuk vier, aan de hand van topics, beschreven. In hoofdstuk vijf worden de conclusie, discussie en aanbevelingen beschreven. Daarna volgt de literatuurlijst, met als laatste de bijlagen.

2 Het voorkomen van kindermishandeling

In dit hoofdstuk worden de voorvragen met behulp van literatuur beantwoord. De definitie van kindermishandeling wordt nogmaals beschreven. Daarna volgt een beschrijving van de gevolgen, risicofactoren en beschermende factoren van kindermishandeling. De preventie van kindermishandeling, waar opvoedondersteuning een onderdeel van is komt hierna aan bod. Verschillende vormen van opvoedondersteuning, interventies en de hulpverlening voor betrokkenen en slachtoffers van kindermishandeling worden beschreven. Daarop volgen de onderwerpen ouderschap en de verschillende opvoedingsstijlen. Tot slot wordt in de conclusie duidelijk welke bevindingen uit de literatuur worden meegenomen in het praktijkonderzoek.

2.1 Kindermishandeling

Zoals in paragraaf 1.3 is beschreven, wordt kindermishandeling volgens artikel 1.1 van de Jeugdwet gedefinieerd als: *'Kindermishandeling is elke vorm van voor een minderjarige gewelddadige of bedreigende interactie van psychische, fysieke of seksuele aard, die de ouders of andere personen actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van psychisch of fysiek letsel'* (art 1.1 Wet JW, 2014). Lichamelijke/psychische mishandeling, verwaarlozing, seksueel misbruik en het getuige zijn van huiselijk geweld, zijn vormen van kindermishandeling (Inspectie voor de Gezondheidszorg, 2013).

2.2 De gevolgen van kindermishandeling

In de volgende sub-paragrafen worden de psychische, lichamelijke en neurologische gevolgen voor slachtoffers van kindermishandeling beschreven.

2.2.1 Psychische gevolgen

Kindermishandeling en seksueel misbruik kunnen leiden tot verschillende emotionele en gedragsproblemen (Wolzak & Ten Berge, 2008). Volgens Vink, de Wolff, Broerse en Kamphuis (2016) lopen mishandelde kinderen een twee tot drie keer hoger risico op een onveilige hechting dan andere kinderen. Hechting is een affectieve band tussen de primaire verzorgers en het kind en ontwikkelt zich in de eerste levensjaren (Gezondheidsraad, 2011). In een rapport van de Inspectie voor de Gezondheidszorg (2013) wordt beschreven dat eenmaal aangebrachte schade bij een kind meestal levenslange gevolgen heeft en zich vaak voortzet in volgende generaties. Slachtoffers of getuigen van kindermishandeling lopen dus een grotere kans om zelf dader of opnieuw slachtoffer te worden. Daarnaast benoemt de Gezondheidsraad (2011) dat pubers een verhoogd risico lopen op verslaving aan tabak, alcohol en drugs. Ook is er een kans dat zij risicovol seksueel gedrag kunnen gaan vertonen. Tevens lijden hun schoolprestaties eronder en komen tienerzwangerschappen en crimineel gedrag vaker voor.

Het kan zijn dat kinderen zich terugtrekken, gaan piekeren, angstig worden of juist agressief en antisociaal gedrag vertonen. Door dit gedrag worden deze kinderen vaak afgewezen, buitengesloten en gepest (Wolzak & Ten Berge, 2008). Nanni, Uher en Danese (2012) voegen hier nog aan toe dat deze kinderen zich vaak niet gehoord of erkend voelen. Deze kinderen kunnen hierdoor de oorzaak voor de mishandeling bij zichzelf leggen, dit kan leiden tot een negatief zelfbeeld.

Kindermishandeling kan ook ernstige gevolgen hebben voor de psychosociale ontwikkeling van het kind. Hoe jonger het kind is wanneer de mishandeling plaatsvindt en hoe langer het voortduurt, des te ernstiger de impact kan zijn op de ontwikkeling (Vink et al., 2016). Ernstige

gevallen van mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik kunnen leiden tot: posttraumatische stress stoornis (PTSS), dissociatieve stoornissen, depressie, eetstoornissen, verslaving en zelfverwonding (Gezondheidsraad, 2011). Wolzak en Ten Berge (2008) benoemen dat kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld, eveneens bovenstaande psychische problemen kunnen ontwikkelen.

2.1.2 Lichamelijke gevolgen

De lichamelijke gevolgen van kindermishandeling kunnen uiteenlopen van blauwe plekken, brandwonden en botbreuken, tot schade aan inwendige organen of zelfs de dood. Groeiachterstanden en problemen in de motorische ontwikkeling worden vaak gezien bij verwaarloosde kinderen (Wolzak & Ten Berge, 2008). De Gezondheidsraad (2011) beschrijft dat verwondingen aan het hoofd bij jonge kinderen kunnen leiden tot permanente hersenbeschadigingen met blindheid, doofheid, motorische en cognitieve beperkingen als mogelijk gevolg. Door de fysieke kwetsbaarheid van jonge kinderen is het sterftepercentage relatief hoog. Een ander fysiek aspect is dat kinderen die mishandeld worden, vaak ziek zijn. Maar ook obesitas door verwaarlozing op meestal latere leeftijd, kan een kenmerk zijn. De meest voorkomende chronische kwalen bij kinderen zijn psychosomatische klachten zoals hoofdpijn of buikpijn. De stress van chronische mishandeling kan hyperactiviteit, gedragsproblemen, concentratieproblemen en slaapstoornissen veroorzaken. Seksueel misbruik kan volgens Wolzak en Ten Berge (2008) niet alleen leiden tot traumatische ervaringen, maar ook tot lichamelijke verwondingen aan de geslachtsorganen, seksueel overdraagbare aandoeningen of zwangerschap. Daarnaast is er een consistent bewijs dat zowel lichamelijke als seksuele mishandeling bij jongeren leidt tot een vergrote kans op poging tot zelfmoord (Vink, et al., 2016).

2.2.3 Neurologische gevolgen

Onderzoeken naar de neurologische gevolgen van kindermishandeling tonen aan dat langdurige kindermishandeling een ongunstig effect heeft op de neurologische hersenontwikkeling van een kind (Gezondheidsraad, 2011). Het blijkt dat de vorming van de hersenen in de eerste levensjaren sterk beïnvloed wordt door wat een kind ervaart. Het blijkt dat jonge kinderen die zonder verbaal, lichamelijk of sociaal contact opgroeien een veel kleinere hersenomvang hebben dan andere kinderen. Mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik verstoren de wijze waarop het netwerk van zenuwen in een deel van de hersenen zich behoren te vormen (Wolzak & Ten Berge, 2008). Een door het Nederlands Jeugdinstituut (2015) uitgelichte vorm van kindermishandeling is het Shaken Baby Syndroom. Bij deze vorm van mishandeling wordt een baby zo hard door elkaar geschud dat er beschadigingen ontstaan aan de hersenen, zenuwen en bloedvaten. Dit kan leiden tot blijvend letsel en zelfs tot de dood (Nederlands Jeugdinstituut, 2015). Ook het onderzoek van Pitman, Shin en Rach (2011) laat bij PTSS-patiënten hersenafwijkingen zien, zoals een verkleinde hippocampus die een grote rol speelt in het geheugen. Daarnaast werden er ook afwijkingen gezien bij de amygdala. Deze speelt een centrale rol in emotionele functies en is bijvoorbeeld essentieel voor het kunnen ervaren van angst en het reageren daarop. Bij PTSS-patiënten blijkt de amygdala overgevoelig te zijn voor prikkels die gekoppeld zijn aan angst.

2.3 Overzicht risicofactoren en beschermende factoren

Kindermishandeling heeft geen eenduidige oorzaak, maar is vrijwel altijd het gevolg van een combinatie en opeenstapeling van risicofactoren (Van Rooijen, Bartelink & Berg, 2013a). Risicofactoren voor kindermishandeling zijn factoren (kenmerken, gedragingen of

omstandigheden) die de kans op kindermishandeling vergroten. Kennis over deze risicofactoren is noodzakelijk voor een goede inrichting van passende hulpverlening om uiteindelijk deze risico's te verminderen (Assink, Van der Put, Kuiper, Mulder & Stams, 2016). Ondanks de aanwezigheid van risicofactoren, blijken sommige ouders hun kind niet te mishandelen. Dit kan het geval zijn wanneer er voldoende beschermende factoren aanwezig zijn. De beschermende factoren worden als buffer gezien. Ze kunnen ouders en kinderen veerkracht geven. De meeste beschermende factoren staan lijnrecht tegenover de risicofactoren (Van Rooijen et al., 2013a). Op micro-, meso- en macroniveau zijn er een aantal risico en beschermende factoren van kindermishandeling. Deze risico en beschermende factoren worden in onderstaand schema weergegeven (Ten Berge & Geurts, 2004; Wagenaar-Fisher, Heerdink –Obenhuisen, Kamphuis & De Wilde, 2010; Van IJzendoorn, 2007; Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, z.d.; Van Rooijen et al., 2013a). Na het schema volgt een toelichting van enkele factoren.

Risicofactoren	Beschermende factoren
Microniveau	
<i>Kindfactoren</i>	
Te vroeg geboren baby	Goede intelligentie
Huilbaby	Positief zelfbeeld
Kind met een handicap	Bereidheid om hulp te aanvaarden
Een druk kind	Makkelijk temperament
Een stiefkind, geadopteerd kind, pleegkind of een ongewenst kind	Positieve relaties met leeftijdsgenoten, Interne locus of control
Kinderen tussen de nul en drie jaar	Ego-veerkracht
<i>Ouderfactoren</i>	
Laag opleidingsniveau	Stabiele persoonlijkheid
Alleenstaande ouder	Goede gezondheid
Werkloosheid	
Persoonlijke problemen, zoals: psychische problemen, chronische ziekte, negatief zelfbeeld, verslaving, stress	Positieve jeugdervaringen Tonen van warmte en affectie Een veilige hechting
Nare jeugdervaringen: zelf als kind mishandeld	De bereidheid om hulp te accepteren
Beperkte opvoedingsvaardigheden	
<i>Gezinsfactoren</i>	
Grotere gezinnen	Positieve onderlinge relaties
Stiefgezinnen	Hoge mate van cohesie
Eenoudergezinnen	Het vermogen om conflicten op te lossen
Negatief op elkaar reageren	Sociaal netwerk/sociale steun
Onderlinge conflicten	De binding met de gemeenschap, kerk en school
Weinig verbondenheid	
Slechte huisvesting, armoede	
Meso	
<i>Gezinsfactoren</i>	
Het ontbreken van sociale steun uit het netwerk	Sociale steun
Sociaal isolement	Goede sociale bindingen Familie en vrienden
<i>Buurtfactoren</i>	

Woonachtig in buurten die worden gekenmerkt door criminaliteit, armoede en achterstand, drugsproblematiek Een gebrek aan sociale voorzieningen	Sociale cohesie Toegankelijke pedagogische infrastructuur
Macro	
Sociaal-economische gezinsfactoren	
Armoede Lage opleiding	Goed inkomen Goede opleiding
Culturele factoren	
Een samenleving waarin meer wordt getolereerd Afwijkende subculturele normen en waarden	Normen en waarden die overeenkomen met de dominante cultuur, die kindermishandeling niet tolereert

Tabel 1: Risico en beschermende factoren van kindermishandeling (Berger, Ten Berge & Geurts, 2004; Van IJzendoorn, 2007; Van Rooijen et al., 2013a; Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, z.d.; Wagenaar-Fisher, Heerdink –Obenhuisen, Kamphuis & De Wilde, 2010).

Een te vroeg geboren kind vormt een risicofactor. De reden hiervan is dat door het verblijf in de couveuse, de hechting tussen ouders en kind onvoldoende tot stand komt. Voor een stiefkind, geadopteerd kind of pleegkind kan het ook moeilijk zijn om zich aan de ouder te hechten (Van Rooijen et al., 2013a; Wagenaar-Fisher et al., 2010). Volgens Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (z.d.) speelt de leeftijd van een kind ook een rol. Kinderen tussen nul en drie jaar lopen meer kans op kindermishandeling dan kinderen die ouder zijn, omdat ze kwetsbaarder en afhankelijker zijn. Interne locus of control wordt als beschermende factor genoemd. Dit duidt op het besef bij het kind dat het zelf ook kan bijdragen aan het oplossen en voorkomen van problemen. Dit impliceert uiteraard niet dat het kind (mede)verantwoordelijk is voor de mishandeling. Een kind met ego-veerkracht kan zich makkelijk aanpassen aan de omstandigheden (Van Rooijen et al., 2013a).

Uit onderzoek blijkt dat ouders die zelf als kind mishandeld zijn, een groter risico lopen om hun eigen kind te mishandelen. Dit wordt intergenerationele overdracht genoemd (Van Rooijen et al., 2013a; Lünnehan & Pels, 2013).

Als er wordt gekeken naar de gezinssamenstelling, blijkt dat in grotere gezinnen, stiefgezinnen en eenoudergezinnen vaker kindermishandeling voorkomt. Deze gezinnen kunnen een grote bron van stress vormen, wat het functioneren van de opvoeder kan beïnvloeden (Van Rooijen et al., 2013a; Wagenaar-Fisher et al., 2010).

Sociale steun wordt meerdere keren in het schema benoemd. Ouders die hun kind mishandelen hebben soms wel een sociaal netwerk, maar ondervinden hiervan onvoldoende steun. Dit vormt een risicofactor. Daarentegen wordt een sociaal netwerk, dat wel praktische en emotionele ondersteuning biedt aan het gezin, als een belangrijke beschermende factor genoemd (Van Rooijen et al., 2013a; Wagenaar-Fisher et al., 2010).

Een toegankelijke pedagogische infrastructuur is tevens een beschermende factor. Ouders voeden hun kind niet in hun eentje op, ook onderwijzers, coaches en begeleiders hebben te maken met de opvoeding. School en voorzieningen zoals opvang, sport en jeugdwerk dragen ook bij aan de ontwikkeling van kinderen (Wagenaar-Fisher et al., 2010).

2.4 Preventie van kindermishandeling

Er komt steeds meer nadruk te liggen op preventie in het sociale domein. In het Landelijk Opleidingsdocument Sociaal Werk (2017) wordt als kwalificatie beschreven dat een professional 'present' dient te zijn en signalen dient op te vangen. Daarnaast houden ze de veiligheid van kinderen en jongeren in de gaten. Professionals hebben kennis van het

signaleren van kindermishandeling en weten hiernaar te handelen. Het gebruik van de meldcode kindermishandeling komt tevens terug in het kennisbasis profiel van de sociaal werker. Aan de hand van eerder beschreven risicofactoren zou opvoedondersteuning kunnen helpen om kindermishandeling te verminderen. In de volgende sub-paragrafen worden verschillende vormen van opvoedondersteuning beschreven.

2.4.1 Opvoedondersteuning

Opvoedondersteuning omvat de activiteiten die als doel hebben om ouders hulp of steun te bieden bij het opvoeden. De activiteiten richten zich op ouders en opvoeders en de context waarbinnen de opvoeding plaatsvindt. Opvoedondersteuning is preventief, het richt zich op het voorkomen van problemen die de opvoeding en de ontwikkeling van het kind kunnen belemmeren en het versterken van de draagkracht en de competenties van de ouders (Ince, 2013). Wagenaar-Fischer et al. (2010) hebben opvoedondersteuning onderverdeeld in vier niveaus aan de hand van opvoedingscompetenties en opvoedingsonmacht van ouders.

Deze niveaus zijn (Wagenaar-Fisher et al., 2010):

1. Opvoedingsvragen; Ouders voelen zich competent. Ze hebben behoefte aan informatie en het uitwisselen van ervaringen. De steun van het netwerk bij de ouders is voldoende.
2. Opvoedingsspanning; Ouders twijfelen (af en toe) nog aan de eigen competenties. Ze hebben behoefte aan vrijblijvend advies en steun. De ondersteuning uit het eigen netwerk schiet bij hen te kort.
3. Opvoedingscrisis; Het gevoel van competentie is bij deze ouders (tijdelijk) weg. Ze hebben behoefte aan (directieve) steun van anderen. De steun van deze ouders uit het eigen netwerk is onvoldoende.
4. Opvoedingsnood; Ouders voelen zich incompetent en hebben behoefte aan intensieve steun of hulp. De steun van hun eigen netwerk is onvoldoende.

2.4.2 Verschillende vormen van opvoedondersteuning in Nederland

De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) geeft de opdracht aan gemeenten om de functies van vijf opvoed- en opgroei-ondersteuning te behartigen: informatie en voorlichting, signalering, toeleiding, (lichte) pedagogische hulp en coördinatie van zorg en hulp (Van Dijk & Prinsen, 2009). Opvoedondersteuning wordt door verschillende instanties aangeboden, onder andere door: thuiszorg, Geestelijke Gezondheidsdienst (GGD), jeugdzorg instellingen, het consultatiebureau, scholen, maatschappelijk werk, welzijnswerk en opvoedsteunpunten. Ouders kunnen op verschillende manieren opvoedondersteuning krijgen, zowel informeel als formeel. Voorbeelden van vormen van opvoedondersteuning zijn: themabijeenkomsten, inloopochtenden, ouderavonden, pedagogisch spreekuur, zelfhulpgroepen, cursussen en huisbezoeken (Ince, 2013).

Informele opvoedondersteuning

Ouders krijgen informele opvoedondersteuning van hun sociale netwerk. Dit krijgen zij door het ontvangen van advies en door te praten met anderen over de opvoeding. Ouders praten het meest met hun ouders en schoonouders over de opvoeding (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2011). Alhoewel, een ander onderzoek laat zien dat ouders eerder advies vragen aan de huisarts of school, dan aan hun familie. Dit is terug te zien in figuur 1, die op de volgende pagina is afgebeeld (Van Egten, Zeijl, Nankoe & Petronia, 2008). De praktische

opvoedondersteuning heeft betrekking op oppassen, vervoeren of verzorgen van kinderen. Het blijkt dat ouders deze praktische ondersteuning vooral van hun ouders en schoonouders krijgen (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2011).

ADVIES GEVRAAGD AAN:

Huisarts	32,6
School / bso	32,4
Familie	25,5
Vrienden	23,5
Medisch specialist	14,8
Psycholoog / pedagoog	7,8
Schoolarts	6,8
Bureau jeugdzorg	5,5
RIAGG / GGZ	5,0
Maatschappelijk werk	4,1
Anders	15,2

Figuur 2: Advies over opvoeding (van Egten et al., 2008).

Formele opvoedondersteuning

Er zijn verschillende vormen van formele opvoedondersteuning met verschillende doelen en doelgroepen. Sommige opvoedprogramma's zijn gericht op het verbeteren van vaardigheden van ouders. Ince (2013) onderscheidt verschillende typen formele opvoedondersteuning. Universele interventies zijn gericht op lichte opvoedingsvragen van de gehele populatie opvoeders. De selectieve interventies zijn gericht op risicogroepen met complexere problematiek. Bij groepsinterventies, kunnen ouders hun zorgen in een groep bespreken. Individueel gerichte interventies, worden vaak ingezet bij zwaardere problematiek of wanneer ouders hun problemen niet in groepsverband willen bespreken (Ince, 2013).

Het Nederlands Jeugdinstituut (2010) verdeelt de interventies in drie categorieën: preventie, lichte hulp en zwaardere hulp bij opvoed- en opgroei problemen. De preventieve interventies richten zich op situaties in gezinnen waar (nog) geen problemen aanwezig zijn. Tijdige opvoedondersteuning kan helpen bij het voorkomen van problemen in een later stadium. Een voorbeeld van zo'n preventief programma is Home-Start. Home-Start richt zich op gezinnen met kinderen van één tot zes jaar en wil voorkomen dat alledaagse opvoedingsvragen in de toekomst uit zullen groeien tot ernstige opvoedingsproblemen (Ince, 2013). Daarnaast wordt veel gebruik gemaakt van consultatiebureaus waar ouders naartoe gaan met jonge kinderen. Hier kunnen ouders terecht met vragen en problemen over de opvoeding (Van Rooijen, Berg & Bartelink, 2013b).

De lichte hulp interventies richten zich op de gezinnen die lichte problemen ervaren. Deze interventies hebben als doel om te voorkomen dat de lichtere problemen uitgroeien tot zwaardere of meervoudige problemen (Nederlands Jeugdinstituut, 2010). 'Beter Omgaan met Pubers' is een voorbeeld hiervan. Deze cursus is voor ouders van pubers die steun zoeken bij de opvoeding. Deze cursus heeft als doel om te voorkomen dat de problemen met de pubers groter worden en dat er in de toekomst hulpverlening nodig is (Ince, 2013). Een ander voorbeeld is Jouw Ingebrachte Mentor (JIM), waarin jongeren zelf een mentor kiezen uit hun eigen netwerk. Deze mentor inspireert, geeft energie en leert de jongere dingen (JIM, z.d.).

De zwaardere hulp interventies richten zich op zwaardere opvoed- of gezinsproblemen (Nederlands Jeugdinstituut, 2010). In Nederland wordt de Triple P methode, ontwikkeld door

Sanders en afkomstig uit Australië, veel gebruikt. Triple P staat voor 'Positive Parenting Program' oftewel 'Positief Pedagogisch Programma'. Triple P richt zich onder andere op ouders met kinderen tussen de 0 en 16 jaar. Het heeft als doel om ernstige gedrags-, emotionele en ontwikkelingsproblemen bij kinderen te voorkomen. Daarnaast tracht het programma de risicofactoren in een gezin te minderen en beschermende factoren toe te laten nemen. Het programma richt zich op de ouders, de kinderen en op de omgeving (Sanders, 2003; Sanders, Markie-Dadds & Turner, 2003).

2.5 Hulpverlening voor betrokkenen en slachtoffers van kindermishandeling

Volgens Van Rooijen et al. (2013b) is het belangrijk om aan kinderen en ouders, gescheiden hulpverlening te bieden als er sprake is geweest van kindermishandeling. Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) is een 'veelbelovende en aanvaardbare' effectieve interventie bij behandeling van kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling. Bij EMDR worden herinneringen aan een traumatische gebeurtenis opgehaald, tegelijkertijd wordt een kind afgeleid door met zijn ogen de hand van de therapeut te volgen (Gezondheidsraad, 2011; Van Rooijen et al, 2013b; Berger et al., 2004). Naast EMDR kan Trauma Focused Cognitieve Gedragstherapie helpend zijn, zowel voor kinderen als voor volwassenen die leiden aan een posttraumatische stressstoornis. Deze behandeling richt zich op het vrij laten komen van traumatische herinneringen en het gebruik maken van positieve cognities en copingstrategieën.

Van Rooijen et al. (2013b) pleit voor gespecialiseerde hulpverleners en specifieke interventies voor kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling. Positieve opvoedingsvaardigheden, stressmanagement en woedebeheersing zijn de meest effectieve trainingen voor ouders die fysieke kindermishandeling hebben gepleegd. Veel van dergelijke programma's maken daarnaast gebruik van cognitief-gedragstherapeutische technieken. Bij seksueel misbruik zijn effectieve behandelingen nog onvoldoende bekend.

Creatieve therapie is volgens Berger et al. (2004) een andere vorm van behandeling die vaak wordt ingezet bij kinderen. Deze therapie is erop gericht om uitdrukking te geven aan problemen wanneer dit met woorden onvoldoende mogelijk is, door bijvoorbeeld de jonge leeftijd van een kind. Zoals beschreven, worden verschillende therapieën in Nederland aangeboden, die slachtoffers van kindermishandeling kunnen helpen bij het verwerken van hun trauma.

In tegenstelling tot Nederland, heeft de Verenigde Staten in 1984 'Children advocacy centers' (CAC's) opgericht. Deze CAC's hebben zich ook verspreid in Europa, waaronder in IJsland en Zweden, waar ze 'Barnahus' worden genoemd, wat 'kinderhuis' betekent. De doelgroep van CAC's zijn kinderen die mogelijk slachtoffer zijn van kindermishandeling. In CAC's zijn allerlei professionals, die betrokken zijn wanneer er sprake is van kindermishandeling, aanwezig. Hier kan gedacht worden aan maatschappelijk werkers, schoolbegeleiders, kinderartsen, politie, openbare aanklagers enzovoort. Door de aanwezigheid van verschillende professionals, hoeven zij hun verhaal niet steeds opnieuw te vertellen. Het doel van CAC's is om kinderen zo goed mogelijk te helpen (Rasmusson, 2010).

2.6 Ouderschap

In de volgende paragraaf worden verschillende definities van ouderschap beschreven. Daarna volgt een beschrijving van twee visies op ouderschap.

2.6.1 Definitie

In paragraaf 1.1 is de definitie van ouderschap, binnen dit onderzoek, gedefinieerd.

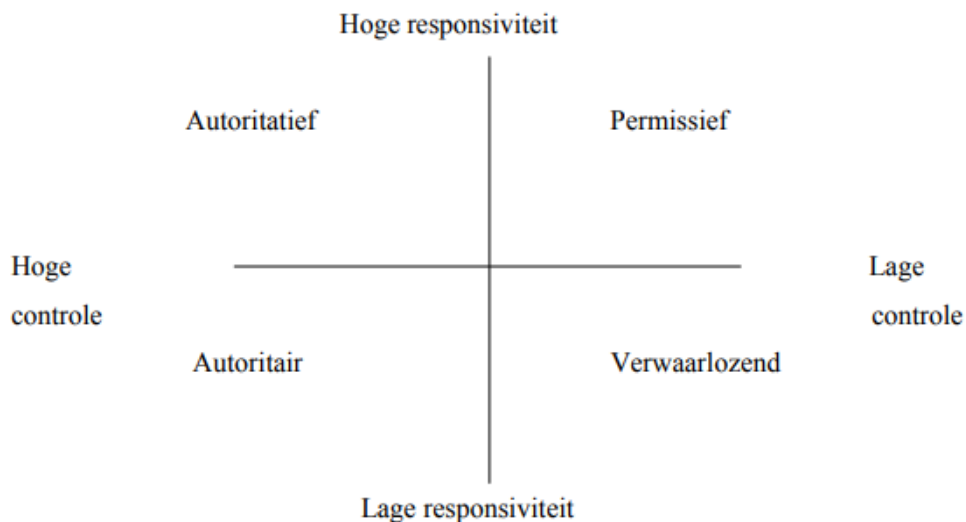
Gravesteyn (2015) beschrijft dat er op basis van gesprekken met verschillende opvoed- en ontwikkelingsdeskundigen (Diekstra, de Winter, van der Pas, en Wubs) een omschrijving van ouderschap tot stand is gekomen. Zij definiëren ouderschap als het deel van de identiteit dat aangeeft dat je kinderen hebt. Ouderschap kan leiden tot gevoelens van kwetsbaarheid en wijst op zich primair verantwoordelijk willen voelen voor de opvoeding en het welbevinden van kinderen. De ouder heeft als taak wijsheden, inzichten en tradities over te brengen op het kind. Volgens Van der Pas (2013) omvat ouderschap niet enkel het opvoeddomain, maar ook andere domeinen, zoals geestelijke gezondheid, plannen en organiseren van zorg en werk en vrije tijd, financiële zaken, aangaan en onderhouden van sociale contacten en de partnerrelatie.

2.6.2 Visies op ouderschap

Gravesteyn (2015) onderscheidt twee verschillende visies waarop ouderschap het persoonlijke leven van mensen beïnvloedt. De positieve visie benadrukt vooral dat ouder-zijn een gelukkige, vrolijke gebeurtenis is waarbij sociale verbondenheid en persoonlijke groei belangrijk zijn. De negatieve visie benadrukt de afname van tevredenheid over het huwelijk, problemen bij de verdeling van zorg en werk, angst voor gezondheid en opvoeding en financiële en fysieke problemen. In verschillende wetenschappelijke onderzoeken, zoals bijvoorbeeld het onderzoek van Margolis en Myrskylä (2012), wordt een portret geschetst van ongelukkige ouders die weinig plezier beleven aan het zorgen voor hun kinderen. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het onderzoek van Nelson, Kushlev, English, Dunn & Lyubomirsky (2013), zij tonen aan dat ouders hun leven positiever evalueren dan niet-ouders. De resultaten van de onderzoeken geven aan dat ouders hogere niveaus van geluk, zin in het leven en positieve emoties rapporteren dan niet-ouders.

2.7 Opvoedingsstijlen

Opvoeding bestaat uit basisgedragingen (NCJ, 2012). Becker (2012) maakt onderscheid tussen vier verschillende opvoedstijlen, namelijk: de autoritaire opvoedingsstijl, de autoritatieve opvoedingsstijl, de permissieve of toegefelijke opvoedingsstijl en de verwaarlozende opvoedingsstijl. Becker (2012) onderbouwt deze opvoedingsstijlen aan de hand van de twee dimensies: responsiviteit en controle van Baumrind (1967). Bij responsiviteit gaat het om het adequaat, begrijpend en betrokken reageren op het gedrag van hun kind. Het gaat in feite om de warme en hechte band die ouders met hun kind opbouwen. Bij de mate van controle gaat het over het stellen van eisen en grenzen waaraan voldaan moet worden (NCJ, 2012; Vandewalle 2012). Op de volgende pagina is een schema weergegeven van de vier opvoedingsstijlen volgens de dimensies van controle en responsiviteit (Vandewalle, 2012).

Figuur 2: Opvoedingsstijlen (Becker, 2012).

In de autoritaire opvoedingsstijl is een hoge mate van controle en een lage responsiviteit richting de kinderen. De ouders hebben het hier voor het zeggen en de kinderen moeten gehoorzamen. (Becker; 2012; Baumind, 1967; NCJ, 2012).

De individuele ontplooiing staat centraal in de autoritatieve opvoedingsstijl (Becker, 2012). In deze opvoedingsstijl is een hoge mate van controle en een hoge mate van responsiviteit naar het kind. Er worden consequente regels en duidelijke grenzen gesteld en de ouders gaan liefdevol en ondersteunend met hun kind om (Baumrind, 1967).

In de toegeeflijke opvoedingsstijl, ook wel permissieve opvoedingsstijl genoemd, hebben ouders een lage controle en een hoge responsiviteit. Deze ouders steunen het kind, maar laten hen verder erg vrij (Baumrind, 1967). Deze kinderen worden aan hun lot overgelaten en moeten zelf uitzoeken wat goed voor hen is. Er worden geen grenzen of eisen gesteld ten opzichte van de ontwikkeling van het kind (Becker, 2012; Dekovic & Prinzie, 2008).

Bij de verwaarlozende opvoedingsstijl is nauwelijks sprake van opvoeding. Er is geen enkele controle en responsiviteit naar het kind toe. Het kind wordt aan het lot overgelaten en er is geen liefde en genegenheid tussen de ouder en het kind. Daarnaast wordt er geen rekening gehouden met de behoefte van het kind (Becker, 2012; Profi-leren SAW, 2011; NCJ, 2012). Feldman (2009) noemt deze opvoedingsstijl in extreme gevallen van verwaarlozing, een bepaalde vorm van kindermishandeling.

2.7.1 Opvoedingsstijlen in verschillende culturen

In onderzoek naar opvoeding in verschillende culturen wordt vaak onderscheid gemaakt tussen individualisme en collectivisme. Individualistische culturen komen het meest voor in Westerse stedelijke gebieden. In deze cultuur wordt het individu belangrijker gevonden dan de groep. De opvoeding is gericht op het bevorderen van individuele prestaties en onafhankelijkheid (Van IJendoorn & Van Rosmalen, 2016). Eldering (2011) beschrijft dat gezinsleden in een individualistische cultuur intensief contact hebben met elkaar. De banden met de familie buiten het gezin zijn minder hecht. Deze gezinnen hanteren doorgaans een toegeeflijke opvoedingsstijl. Volgens van IJendoorn & van Rosmalen (2016) hangt de individualistische cultuur meer samen met een autoritatieve opvoedingsstijl. De opvoeding is gericht op het ontwikkelen van zelfvertrouwen en autonomie bij kinderen. Dit is terug te zien in Nederland. Nederlandse ouders hanteren namelijk vaker de autoritatieve opvoedingsstijl,

waarin meer wordt overlegd met elkaar (Van Keulen, Van Beurden & Pels, 2010). Collectivistische culturen, waarin de groep belangrijker wordt gevonden dan het individu, komen het meest voor in niet-westerse landen en plattelandsgebieden (Van IJzendoorn & Van Rosmalen, 2016). Eldering (2011) beschrijft verschillen tussen de stedelijke collectivistische cultuur en de collectivistische cultuur waarin een agrarische bestaanswijze wordt aangetroffen. In stedelijke collectivistische culturen wordt een autoritatieve opvoedingsstijl gehanteerd. Kinderen worden opgevoed met individualistische en collectivistische waarden. Op het terrein van interpersoonlijke relaties doen zich de collectivistische waarden voor. In de collectivistische culturen met een traditionele, agrarische bestaanswijze, wordt een autoritaire opvoedingsstijl gehanteerd. Van de kinderen wordt gehoorzaamheid en respect verwacht. Wanneer zij een overtreding begaan, worden zij streng bestraft, vaak met slaag. Van Keulen, van Beurden & Pels (2010) noemen Suriname en Marokko als voorbeelden van collectivistische landen. Vergeleken met Nederlandse gezinnen, worden bij Marokkaanse gezinnen meer gebruik gemaakt van directe vormen van controle, zoals sancties. Daarnaast vinden de meeste Surinaamse ouders het lastig om hun kinderen op te voeden in een omgeving waar een taboe heerst op straffen. Vroeger straften Surinaamse ouders hun kinderen vooral fysiek en was er weinig ruimte voor persoonlijke aandacht. Dit is de laatste jaren veranderd. De kinderen worden nu vaker beloond dan gestraft. In tabel 2 worden de waarden die het collectivisme en individualisme als belangrijk ervaren, weergegeven.

COLLECTIVISME/CONFORMISME	INDIVIDUALISME/AUTONOMIE
/ WETEN HOE HET HOORT	/ ZELFSTANDIGHEID
/ RESPECT VOOR OUDEREN	/ VOOR JEZELF OPKOMEN
/ CONTROLLEREN	/ BEGELEIDEN
/ BEVELSOPVOEDING	/ ONDERHANDELING
/ MINDER UITLEGGEN	/ MEER UITLEGGEN
	/ SCHULD, INTERN GEWETEN

Tabel 2 Uitgangspunten collectivisme en individualisme (Bellaart, z.d.).

2.8 Conclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht wat bij kindermishandeling en ouderschap komt kijken, om een basis te leggen voor het onderzoek in de praktijk. De slachtoffers van kindermishandeling kunnen te maken krijgen met korte en lange termijn gevolgen op psychisch, lichamelijk en neurologisch gebied. Deze gevolgen laten zien wat de ernst is van kindermishandeling. Daarnaast blijkt dat op verschillende gebieden risico en beschermende factoren van kindermishandeling bestaan. Het schema uit paragraaf 2.3 geeft een overzicht van deze verschillende risico en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau. Alle factoren worden meegenomen in het praktijkonderzoek, maar de nadruk wordt gelegd op de beschermende factoren die verder ontwikkeld kunnen worden. Het schema biedt een kader tijdens de gesprekken met de respondenten. Het dient als hulpmiddel om inzichtelijk te krijgen welke beschermende factoren binnen het gezin aanwezig zijn. Hierdoor wordt duidelijk welke beschermende factoren nog verder ontwikkeld kunnen worden. Aan de hand van bevindingen uit de literatuur over de verschillende vormen van opvoedondersteuning in Nederland, kan worden onderzocht of de respondenten gebruik hebben gemaakt van deze ondersteuning. Deze opvoedondersteuning kunnen eventueel meegenomen worden in de aanbevelingen. Ook blijkt dat ouders aan verschillende mensen uit het sociale netwerk om hulp vragen. In het praktijkonderzoek wordt onderzocht aan wie

ouders hulp vragen, waarom zij hulp vragen, waarom zij hulp vragen aan deze mensen en wat het hen oplevert.

Tevens zijn de positieve en negatieve visie van ouderschap beschreven. Deze visies worden meegenomen in het onderzoek in de praktijk om te bekijken hoe de respondenten het ouderschap ervaren. Als laatste werden vier opvoedingsstijlen beschreven. In de autoritaire en verwaarlozende opvoedingsstijlen is een grotere kans op kindermishandeling. In het praktijkonderzoek wordt gekeken welke opvoedingsstijl de respondent hanteert en welke rol de cultuur hierin speelt, om te bekijken of de gehanteerde opvoedingsstijl een risico of beschermende factor vormt.

3 Methode

In dit hoofdstuk staan de methodes centraal die gebruikt zijn tijdens het uitvoeren van het onderzoek. In de eerste paragraaf wordt het type onderzoek beschreven. Daarna volgt een beschrijving van de respondenten. Het onderzoeksinstrument komt aan bod in paragraaf vier. De procedure voor de gegevensverzameling wordt daarna beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met het analyseplan.

3.1 Typering onderzoek

Dit rapport is een praktijkgericht onderzoek en probeert een bijdrage te leveren aan het voorkomen van problemen (Verhoeven, 2014). Dit onderzoek betreft een narratief inventariserend onderzoek. Narratief onderzoek is een vorm van onderzoek die verhalen als data hanteert. De onderzoeker gaat actief op zoek naar verhalen en nodigt de verteller uit of helpt hem zijn verhaal te vertellen en probeert deze te begrijpen. Daarnaast wordt een inventariserend onderzoek gekenmerkt door het in beeld brengen van het probleem, zodat gerichter gehandeld kan worden of het probleem anders aangepakt kan worden (Migchelbrink, 2013). In dit onderzoek zijn de verhalen van ouders over ouderschap geïnterviewd, om een beeld te krijgen van de beschermende factoren van ouderschap die verder ontwikkeld kunnen worden. Dit onderzoek is onderdeel van een groter onderzoek naar preventie van kindermishandeling en dient als aanloop voor verder onderzoek. De deelvragen zijn gericht op de belevingen van de respondenten. Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de belevingen van de respondenten, is er gekozen voor kwalitatieve dataverzamelmethode.

3.2 Respondenten

Om antwoord te krijgen op de hoofdvraag zijn ouders geïnterviewd, omdat zij een beeld kunnen geven van hoe zij het ouderschap en alles wat daarbij komt kijken, beleven. Om hier een genuanceerd beeld van te krijgen is het belangrijk om de diepte in te gaan. Om de diepte in te kunnen gaan, is er voor gekozen om met een beperkt aantal ouders in gesprek te gaan. Er zijn daarom twee ouders geïnterviewd. Door de combinatie met andere onderzoeken naar de beleving van ouderschap, binnen het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling', is een globaal beeld gevormd. Door de combinatie met de resultaten van deze onderzoeken kunnen meer algemene uitspraken worden gedaan. Dit heeft een basis gegeven voor verder onderzoek naar preventie van kindermishandeling. Dit onderzoek levert dus een bijdrage aan deze preventie. Er zijn gesprekken gevoerd met ouders uit het netwerk van de onderzoekers, waardoor de ouders zich meer op hun gemak voelden om over de onderwerpen ouderschap en kindermishandeling te praten. De gesprekken zijn gevoerd met ouders van kinderen tot vijftien jaar. Hier is voor gekozen omdat zij actuele opvoedingservaring hebben en deze kinderen nog afhankelijk van hun zijn. Hieronder staat een schema met informatie over de geïnterviewde ouders.

Ouder 1	Ouder 2
• Vrouw • 45 jaar • Nederlandse • Gescheiden, nieuwe relatie • 3 kinderen van 12, 14 en 15 jaar	• Man • 43 jaar • Surinamer • Relatie • 2 kinderen van 6 en 8 jaar • Werkloos

• Oefentherapeut Cesar en trainer/coach	

3.3 Onderzoeksinstrument

Het onderzoeksinstrument van dit onderzoek zijn twee verschillende soorten interviews. Een interview is een persoonlijk gesprek, door vragen te stellen wordt er informatie verzameld (Migchelbrink, 2013). Er is gekozen voor open interviews en half gestructureerde interviews. De ouder is in alle gesprekken zoveel mogelijk aan het woord geweest. Er zijn in totaal tien gesprekken van anderhalf uur met de ouders gevoerd.

Het eerste gesprek met de ouders was een open interview. Dit gesprek kenmerkte zich door open vragen en open antwoordmogelijkheden. Hier is voor gekozen zodat er kon worden kennism gemaakt met de ouders en een vertrouwensband kon ontstaan. Deze vertrouwensband was belangrijk omdat de ouders zich hierdoor open durfden te stellen. Deze gesprekken worden zo min mogelijk gestuurd door de onderzoekers (Migchelbrink, 2013).

De interviews die daarna volgden waren half gestructureerd. In deze interviewvorm wordt structuur aangebracht door middel van een topiclijst. Dit is een lijst van gespreksonderwerpen die tijdens het interview aan de orde moeten komen. Deze lijst is van te voren opgesteld en dient als leidraad tijdens het interview. De volgorde van de onderwerpen liggen van te voren niet vast (Migchelbrink, 2013). De ouders werden in deze gesprekken uitgenodigd om hun verhaal te vertellen over verschillende onderwerpen die werden aangereikt. De topiclijst, die te vinden is in bijlage I, is onder andere gebaseerd op het schema in paragraaf 2.3. De beschermende factoren van kindermishandeling op micro-, meso- en macroniveau, die voortkomen uit de literatuur, kwamen tijdens deze gesprekken aan bod. De onderwerpen die hierbij horen zijn: ouderschap, ouder als persoon, jeugdervaringen, kinderen, opvoeding, gezinsfactoren, religie, sociale steun, buurt en school, opvoedondersteuning en hulpverlening, werk en inkomen en maatschappij. Door het voeren van meerdere gesprekken en door het hanteren van twee verschillende soorten interviews, is er voldoende ruimte geweest voor het verzamelen van informatie die input kan zijn voor de preventie van kindermishandeling. Daarnaast, kwamen door middel van de topiclijst, de onderwerpen aan bod die van belang waren voor het beantwoorden van de hoofdvraag, waardoor de validiteit werd vergroot. Voorafgaand aan de interviews zijn er oefengesprekken gevoerd met de opdrachtgever, deze hebben inzicht gegeven in wat voor manier de diepte in kan worden gegaan bij het bespreken van een onderwerp. Beide onderzoekers waren bij de interviews aanwezig en konden elkaar aanvullen. Dit heeft de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid verhoogd. Dit is de mate van overeenstemming tussen de onderzoekers (Verhoeven, 2014). Daarnaast werden de afgenomen interviews teruggeluisterd. De reden hiervan was om erachter te komen of er relevante informatie miste, met betrekking tot het beantwoorden van de hoofdvraag. Tevens werd de validiteit vergroot door de begrippen uit de literatuur, die onduidelijk waren, uit te leggen aan de ouders. Hierdoor is er geen verwarring ontstaan over de betekenis van de begrippen. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen, is er tijdens de interviews steeds dezelfde topiclijst gebruikt. Daarnaast werden de interviews, per ouder, op dezelfde plek afgenomen. Dit was een rustige plek, bij de ouders thuis, waar de ouders zich op hun gemak voelden. Dit vergrootte tevens de betrouwbaarheid.

3.4 Procedure gegevensverzameling

Mede door de afgenomen interviews zijn de gegevens verzameld, om de hoofdvraag te

kunnen beantwoorden. Zoals beschreven, zijn er twee ouders geïnterviewd. Deze ouders zijn benaderd vanuit het eigen netwerk van de onderzoekers. Er is gekeken naar welke mensen uit het eigen netwerk, kinderen hebben met de leeftijd tot vijftien jaar. Deze ouders zijn face-to-face geïnformeerd over het onderzoek. Wanneer zij interesse hadden om mee te werken aan het onderzoek, werd een bericht naar hen gestuurd met daarin de uitnodiging om deel te nemen aan het onderzoek. Vervolgens werd een afspraak gemaakt voor een kennismaking. Het verstuurd bericht is te vinden in bijlage II. Na de kennismaking zijn de vervolggesprekken ingepland.

Zoals beschreven, zijn de gesprekken op een rustige plek gevoerd, namelijk bij de ouders thuis waar zij zich op hun gemak voelden. In overleg met de respondenten zijn de gesprekken opgenomen. Daarnaast is de privacy van de ouders gewaarborgd, door hun namen niet te vermelden in het rapport. In het rapport is gebruik gemaakt van fictieve namen. Andere persoonlijke gegevens van de ouders zijn wel vermeld, omdat deze bruikbaar zijn voor dit onderzoek. Tevens zijn de opnames alleen in het bezit geweest van de onderzoekers. Nadat de gesprekken zijn gevoerd, zijn de opnames getranscribeerd, om op deze manier de resultaten te verwerken. Deze opnames zijn verwijderd nadat de resultaten zijn verwerkt.

3.5 Analyseplan

In tegenstelling tot de half gestructureerde interviews, werd tijdens het open interview geen gebruik gemaakt van een topiclijst. Voorafgaand aan het gesprek waren er geen verwachtingen. Nadat deze open interviews zijn getranscribeerd, zijn er trefwoorden, ook wel labels genoemd, toegekend aan de uitgewerkte teksten van de interviews.

In de literatuur zijn de beschermende factoren van kindermishandeling op micro-, meso- en macroniveau beschreven. Deze niveaus werden als label gebruikt bij de half gestructureerde interviews. Na afloop van de interviews is 'Ingrijpende gebeurtenissen' als label toegevoegd omdat deze gebeurtenissen invloed hebben gehad op het ouderschap van de ouders. Tevens beschrijven de ingrijpende gebeurtenissen hoe zij in deze situaties met hun kinderen omgaan. Onder deze labels vallen verschillende topics, die aansluiten bij de deelvragen. De deelvragen zijn hieronder weergegeven.

1. Hoe ervaren ouders het ouderschap?
2. Wat zijn volgens ouders de leuke kanten en moeilijke kanten van het ouderschap?
3. Welke beschermende factoren zijn volgens ouders aanwezig binnen het gezin?
4. Welke beschermende factoren zetten ouders in om om te kunnen gaan met de moeilijke kanten?

Er is gevraagd wat ouders onder het begrip ouderschap verstaan, om te bekijken of dit verschilt of overeenkomt met de betekenis ervan binnen dit onderzoek.

Nadat de half gestructureerde interviews zijn getranscribeerd, zijn er sublabels toegekend aan de uitgewerkte teksten van de interviews.

3.5.1 Half gestructureerde interviews

- Het eerste label is 'Microniveau'. Dit label hoort bij de volgende onderwerpen van de topiclijst, namelijk: ouderschap, ouder als persoon, jeugdervaringen, kinderen, opvoeding, gezinsfactoren en religie. Alle deelvragen sluiten op deze onderwerpen aan.

- Het tweede label is 'Mesoniveau'. Dit label hoort bij de volgende onderwerpen op de topiclijst: sociale steun, buurt en school en opvoedondersteuning en hulpverlening. Deelvragen 3 en 4 sluiten op deze onderwerpen aan.
- Het derde label is 'Macroniveau'. Dit label hoort bij het onderwerp werk, inkomen, opleiding en maatschappij op de topiclijst. Deelvragen 3 en 4 sluiten op deze onderwerpen aan.
- Het vierde label is 'Ingrijpende gebeurtenissen'. Dit sluit op alle deelvragen aan.

3.5.2 Manier van analyseren

Op basis van bovenstaande labels worden de resultaten in het volgende hoofdstuk gepresenteerd. Als eerste worden de ouders kort geïntroduceerd, hierbij is gebruik gemaakt van fictieve namen. Daarna wordt per niveau met bijbehorende topics, een beschrijving gegeven van de resultaten van de interviews. Hierdoor worden de deelvragen beantwoord. Bij de beschrijving van de resultaten worden citaten uit de interviews weergegeven.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met de ouders beschreven. Deze worden beschreven aan de hand van topics, die aansluiten op de deelvragen.

4.1 Introductie Petra

Petra is een autochtoon Nederlandse moeder van 45 jaar. Ze woont en werkt in Emmen. Ze heeft drie kinderen: haar oudste dochter is vijftien, haar zoon is veertien en haar jongste dochter is twaalf jaar. Twee jaar geleden is ze gescheiden van haar ex-partner, tevens vader van de kinderen. De kinderen zijn om de week een weekend bij hun vader. Sinds een half jaar heeft ze een nieuwe partner. Ze is werkzaam als oefentherapeut Cesar in een ziekenhuis. Daarnaast heeft ze een eigen bedrijf, waarin ze werkzaam is als trainer en coach op het gebied van haptonomie.

4.2 Introductie Michael

Michael is een 43-jarige Nederlandse vader met Surinaamse roots. Hij woont inmiddels 35 jaar in Nederland en woont op dit moment in Groningen. Hij heeft twee kinderen: een dochter van acht en een zoon van zes jaar. Beide kinderen zijn afkomstig uit verschillende relaties. Hij is niet meer samen met de moeders van zijn kinderen. Om het weekend ziet hij zijn dochter. Met zijn zoon heeft hij sinds twee jaar geen contact. Momenteel is hij werkloos. Hij heeft in het verleden verschillende banen gehad.

4.3 Microniveau

In de volgende sub-paragrafen worden de resultaten aan de hand van de volgende topics beschreven: ouderschap, ouder als persoon, jeugdervaringen, kinderen, opvoeding, gezinsfactoren en religie.

4.3.1 Ouderschap

Petra geeft aan dat een ouder een kind hoort op te voeden en klaar te maken voor de maatschappij. *'Ik ben er wel in je rug, maar ga maar'*. Kinderen moeten weten welk gedrag wenselijk is. Daarnaast hoort een ouder veiligheid te bieden.

Michael geeft aan dat een ouder de verantwoordelijkheid moet dragen over zijn kind. Het onvoorwaardelijk voor je kind klaarstaan wordt door beiden genoemd.

Er is uitgelegd wat de visies, afkomstig uit de literatuur, zijn op ouderschap. Beiden geven aan zich te kunnen vinden in de positieve visie. Petra licht toe dat haar kinderen haar leven verrijken, hoewel er periodes zijn waarvan ze niet weet wat ze moet doen. *'Je krijgt er geen voorlichtingsboekje bij en je moet het allemaal zelf ontdekken. Maar ik zou het niet willen missen'*.

In vergelijking met de definiëring van ouderschap binnen dit onderzoek, benadrukken beiden vooral de taak van de ouder.

4.3.2 Ouder als persoon

Petra beschrijft zichzelf als lief, attent, sterk, doortastend en zorgzaam. Ze gaat van het positieve uit en veroordeelt niemand. Ook geeft ze aan duidelijk te zijn en de controle wil hebben, ook in situaties waarin dat niet kan. Op de schaalvraag in hoeverre zij, op schaal van één tot tien, gelukkig is, geeft ze zichzelf een acht. Een paar jaar geleden heeft ze met een burn-out thuis gezeten. Haar gezin en werk waren hier de oorzaak van. Ze was bezorgd wanneer ze alleen was met de kinderen. *'Wat als er iets gebeurt? Wie red ik dan? Hoe kan ik*

van alle drie evenveel houden?'. Met behulp van een psycholoog weet ze met deze gedachtes om te gaan. *'Ik kan het weer loslaten. Het pakt mij niet meer'*. Michael beschrijft zichzelf als behulpzaam, lief, begripvol en empathisch. Daarnaast kan hij koppig en ongeduldig zijn. Vroeger zocht hij nog wel eens ruzie, hij wilde niet over zich heen laten lopen. Hij denkt dat dit met zijn vader te maken had omdat hij voor zichzelf op wilde komen. Dit lukte hem eerder niet door zijn vader. Op dezelfde schaalvraag, geeft hij zichzelf een 7,5. Beiden geven aan begaan te zijn met anderen. Ze staan voor anderen klaar. Ook geven ze aan bereid te zijn om hulp te accepteren van anderen. Michael benoemt dat hij iets eerst zelf wilt oplossen, voordat hij anderen inschakelt. Verder zijn beiden gezond en gebruiken ze geen medicatie.

4.3.3 Jeugdervaringen

Petra heeft een jonger broertje. Ze is opgegroeid in een dorp waar ze veel vrienden had. Haar ouders waren harde werkers en de eisen lagen hoog. Een goede prestatie en status waren belangrijk. Zelf hecht ze hier geen waarde aan. *'Ik had het idee dat ik op mijn tenen moest lopen'*. Haar ouders toonden genegenheid door te praten en de tijd te nemen voor de kinderen. Ze geeft aan geen nare dingen in haar jeugd te hebben meegemaakt. Michael komt uit een gezin van vijf kinderen. Tot zijn zevende woonde hij in Suriname. Zijn ouders zijn destijds aan elkaar uitgehuwelijkt. Inmiddels zijn ze gescheiden. Thuis werden ze mishandeld en vernederd door hun alcoholische vader en man. *'Soms kregen we met een flinterdunne stok of andere voorwerpen slagen. Mijn broertje en ik hadden striemen op de rug'*. Zijn vader is als kind ook mishandeld. Michael geeft aan geen last meer te hebben van de mishandeling. Het raakt hem niet meer. In het gezin werd geen genegenheid getoond. Hij heeft 24 jaar geleden het contact met zijn vader verbroken. *'Het liefst had ik hem de grond in gestampt, maar dat doe ik niet omdat het wel mijn vader is. Ik wil het nog net geen respect noemen'*. Met zijn moeder heeft hij nog contact. Verder geeft hij aan ook positieve jeugdervaringen te hebben. In Suriname had hij veel vrijheid. Ze maakten met klei hun speelgoed omdat ze het niet breed hadden. Beiden ouders geven aan tot op zekere hoogte tevreden te zijn met hun jeugd.

4.3.4 Kinderen

De kinderen van Petra waren gepland. Ze geeft aan drie hele verschillende kinderen te hebben. Als baby had haar oudste een moeilijke start. Ze zat tijdens de bevalling klem in de bekken. Ze kwam levenloos ter wereld. In het ziekenhuis hebben ze haar kunnen redden. Als baby moest ze veel vastgehouden worden. Nu is ze zowel fysiek als in haar persoonlijkheid een sterke dame. Ze is een vechter. Haar zoon was als baby een huiler 'om aandacht'. Nu is hij introvert, gereserveerd en heeft structuur nodig. Haar jongste was een gemakkelijke baby. Ze lijkt op haar moeder. Ze is gevoelig en open. *'Ze weten hun mannetje te staan, zijn netjes en durven voor zichzelf op te komen'*. Ze waren geen huilbaby's, maar vooral 'aandachtvragers', met name s 'nachts. De oudsten zitten op de middelbare school, en doen kader beroeps en theoretische leerweg (TL). De jongste gaat straks TL doen. De dochter en zoon van Michael waren niet gepland. Zijn dochter hilde als baby veel. Hij beschrijft haar als lief, behulpzaam en begaand. Zijn zoon kan hij niet beschrijven. Beide ouders geven aan dat het goed op school gaat en dat de kinderen veel vrienden hebben.

4.3.5 Opvoeding

Petra heeft vanuit haar eigen opvoeding meegekregen te moeten werken om dingen voor elkaar te krijgen. Dit geeft ze ook mee aan haar kinderen. Michael heeft van zijn moeder meegekregen om lief te zijn voor anderen. Dit geeft hij mee aan zijn dochter. Naar eigen zeggen speelt de Surinaamse cultuur geen rol in de opvoeding.

Toen de kinderen klein waren deden Petra en haar ex-man qua opvoeding veel samen. Naarmate de kinderen ouder werden, liet haar ex-man veel aan haar over. *'Ik ben 90% mama en 10% mezelf. In die 10% zit dan ook nog mijn rol als echtgenote. Dat is niet goed dacht ik.'* Ze moest veel dingen zelf oplossen. Ze was diegene die altijd 'nee' moest zeggen. *'Ik dacht soms wel: kerel, zeg jij ook eens wat'.* Na de scheiding gaat het beter dan ooit. Er wordt gezamenlijk overlegd en besluiten genomen.

Petra vindt dat een ouder moet uitleggen waarom iets niet mag. Als ouder is ze streng, consequent en duidelijk. Er is ruimte voor haar kind om wat te zeggen. *'Ik sta in overleg met mijn kinderen, maar wel als ouder daarboven'.* Dit komt overeen met de opvoedingsstijl van Michael. Deze bestaat ook uit uitleggen waarom iets wel of niet kan. Ook hij is duidelijk in wat hij zegt, doet en in wat zijn kind kan verwachten.

Beiden geven aan, ook bij het straffen, dat hun kinderen zelf keuzes moeten maken, zodat ze hiervan leren en anders de consequenties hiervan inzien. Michael stelt voorwaardes. Wanneer zijn dochter een ijsje eet, moet zij tijdens het avondeten groentes eten. Op die manier kan zijn dochter zelf de keuze maken.

Als opvoeders verschilt Petra met haar ex-partner. Haar ex-partner bekijkt alles zwart wit en vindt het moeilijk om iets uit te leggen. Nee is nee. Michael verschilt ook van zijn ex-partner. Zij hanteren niet altijd dezelfde regels. Hij hecht waarde aan gezondheid, zijn ex-partner is hier niet zo strikt in. Toch geven beiden aan goed te kunnen samenwerken met hun ex-partner als het gaat om de opvoeding.

Beide ouders tonen genegenheid door hun kinderen veel te knuffelen en te vertellen dat ze om hun geven.

Beiden vonden het moeilijk om te gaan met een huilende baby. Ze wisten hier geen raad mee. Op die momenten schakelde Petra haar ex-partner in. Michael werd geïrriteerd, maar kon relativeren dat het kind afhankelijk van hem was. Petra voelt zich machteloos als het gaat om de gezondheid van haar kinderen. Ze wil de controle hebben en de kinderen beschermen. Ze vindt het lastig dat ze dit niet altijd kan, maar ziet in dat het zichzelf soms oplost. Daarnaast geeft Michael aan het lastig te vinden om geduldig te zijn als zijn dochter blijft doordrammen. *'Ik zei 'Kappen nu!' 'Hou eens op met dat gezeik'.* Zijn dochter werd toen bang. Daar denkt hij over na. Hij probeert haar rustig te benaderen. *'Ik wil niet dat ze bang is voor haar vader. Ik wil dat ze naar mij toekomt en dat ze alles tegen mij kan zeggen'.*

Ondanks zijn jeugd, zegt hij zijn kind niet te slaan. *'Ik heb gewoon gezien dat dat niet de oplossing is'.* Hij zou zijn kind dat niet aandoen.

Petra geniet ervan als haar kinderen voor zichzelf durven op te komen, nieuwe contacten aangaan en niet bang zijn om fouten te maken. Michael geniet ervan als zijn dochter lacht en plezier heeft. *'Als ze een lach op haar gezicht heeft is dat voor mij het belangrijkste'.*

4.3.6 Gezinsfactoren

Beiden zijn een eenoudergezin. Petra geeft aan dat er thuis een relaxte sfeer is. Positiviteit wordt benadrukt. De relaties onderling zijn hecht. Ze zijn trots op elkaar en geven dat ook aan. Haar nieuwe partner komt regelmatig langs met zijn kinderen. Michael beschrijft de sfeer thuis als gezellig en warm. Bij beide ouders zijn er zelden conflicten. Petra lost dit op door met elkaar te praten. Daarnaast betreft Michael zijn ex-partner hierbij.

Petra heeft wel eens conflicten gehad met de scholen van haar kinderen. Problemen werden niet op de juiste manier opgelost. Verder zijn er geen issues. Het contact met school is goed. Daarentegen heeft Michael weinig contact met de school van zijn kind. Zijn ex-partner is meer betrokken. Het contact verloopt via haar.

4.3.7 Religie

Petra is van oorsprong katholiek. Michael is hindoestaan. *'Het is wel een deel van mijn leven. Ik wil wel dat mijn dochter weet dat het er is'*. Beiden doen ze niks met hun geloofsovertuiging. De ex-partner van Petra is hervormd. Zij hebben besloten om hun kinderen niet te dopen. Beide ouders vinden het belangrijk dat hun kinderen weten dat er verschillende geloofsovertuigingen zijn en dit respecteren.

4.4 Mesoniveau

In de volgende sub-paragrafen worden de volgende topics beschreven: sociale steun, buurt en school en opvoedondersteuning en hulpverlening.

4.4.1 Sociale steun

Beide ouders geven aan dat hun familie het belangrijkste is. Michael: *'Die zijn er onvoorwaardelijk voor mij'*. Daarnaast heeft Petra nog meerdere vrienden, waaronder haar twee beste vrienden. *'Ik heb geen zus, maar ik denk dat het wel hetzelfde zou voelen'*. Haar partner is ook belangrijk voor haar. *'Ik was mama alleen, maar we kunnen nu samen dingen beslissen'*. Beiden geven aan voldoende steun te ervaren.

Michael krijgt deze steun van zijn huidige partner, ex-partner en meerdere vrienden. Hij geeft aan dat hij een onstabiele relatie heeft met zijn huidige partner omdat het steeds aan en uit gaat. Toch staan ze voor elkaar klaar. Zijn ex-partner brengt hem rust wanneer hij geïrriteerd is. Beiden geven aan dat deze dierbaren een rol spelen in de opvoeding. Met name de ex-partner van Petra speelt een rol in de opvoeding.

Beiden stellen zich open naar hun vrienden. Petra bespreekt haar opvoeding, frustraties en de moeilijkheden hiervan met haar beste vriendin. Michael vraagt advies over de opvoeding aan vrienden. Petra: *'Mijn ouders zijn echt opa en oma in de opvoeding. Zij mogen ook een beetje vervennen'*. De beste vriendin van Petra vangt haar kinderen vaak op. *'Als ik er niet ben of als er wat gebeurt, dan bellen de kinderen het eerste mijn vriendin, niet eens hun vader'*. Haar huidige partner draait mee in het gezin, luistert naar de kinderen en brengt hun naar hun sport. De huidige partner van Michael gaat goed met zijn dochter om. *'Mijn dochter vindt het fijn dat ze er is'*.

Beide ouders missen hun familie omdat ze niet in de buurt wonen. Petra vindt het jammer dat ze sinds de scheiding geen contact meer heeft met haar ex-schoonouders. Zij willen haar niet spreken omdat ze denken dat de scheiding haar fout is. De echte reden weten zij niet. Petra heeft het hier moeilijk mee gehad, maar ziet in dat ze niet veranderen. Petra mist het contact niet zozeer omdat zij van anderen voldoende steun ervaart. De kinderen van Petra vinden dit heel vervelend. Zij hebben een paar keer gevraagd aan hun opa en oma waarom ze zo doen. Zij krijgen hier geen antwoord op. Hun opa en oma zijn nog wel aanwezig in het leven van de kinderen van Petra.

4.4.2 Buurt en school

Petra vindt het belangrijk dat een buurt veilig is. Michael vindt het op de eerste plaats belangrijk dat mensen vriendelijk tegen elkaar zijn. Beiden vinden het belangrijk dat ze

terecht kunnen bij hun burens. In tegenstelling tot Petra, kan Michael niet bij zijn burens terecht. Hij zou het fijn vinden om een goede buur te hebben. Beiden geven aan dat er voldoende voorzieningen in de buurt zijn. De scholen van hun kinderen zijn in de buurt.

4.4.3 Opvoedondersteuning en hulpverlening

Beide ouders geven aan dat ze geen opvoedondersteuning hebben gehad omdat zij hier geen behoefte aan hebben en het niet nodig is. Zij zijn niet bekend met opvoedondersteuning in Nederland. Ondanks dat Michael nauwelijks moeilijkheden ervaart, vindt hij het interessant om zich te gaan verdiepen in beschikbare opvoedondersteuningen. Hij weet niet wat hem in de toekomst nog te wachten staat met betrekking tot het ouderschap. Beiden hebben vroeger met hun kinderen een consultatiebureau bezocht. Petra benoemt dat zij terecht kan op school wanneer er problemen zijn. Beiden hebben hulpverlening gehad van een psycholoog. Petra vanwege haar burn-out. Michael vanwege het niet durven uiten van zijn gevoelens.

4.5 Macrofactoren

In de volgende sub-paragrafen worden de volgende topics beschreven: inkomen en opleiding en maatschappij.

4.5.1 Inkomen en opleiding

Beide ouders hebben een HBO-opleiding gevolgd. In tegenstelling tot Petra, heeft Michael deze niet afgemaakt. Michael heeft een MBO-diploma. Petra heeft plezier in haar werk maar ervaart ook stress door reorganisatie. Michael is werkzoekende en ervaart stress door zijn schulden. *'Ik ben er bijna van af, eind volgend jaar wil ik schuldvrij zijn. Dan is een grote stressbron weg'*. Door de scheiding van Petra is er op financieel gebied wat veranderd. Ze is meer gaan werken om een huis te kunnen kopen. Ze krijgt belastingvoordeel en haar ex-partner betaalt alimentatie. Michael ontvangt een bijstandsuitkering en in overleg met zijn ex-partner betaalt hij geen alimentatie. Beiden geven ze aan rond te kunnen komen. Kijkend naar de sociaal economische status, heeft Petra een sterkere positie en een hogere sociale status in de maatschappij dan Michael. Michael staat onderaan de sociaal economische ladder.

4.5.2 Maatschappij

Beide ouders benoemen dat de multimedia invloed heeft op hun gezin. Ze praten regelmatig over het nieuws. De normen en waarden mogen wat hun betreft nog strenger. Petra: *'Ik denk dat wij te veel moeten verantwoorden en dat wij een soort strengheid niet meer mogen hebben'*.

Petra denkt dat kindermishandeling onderschat wordt. Het is een vorm van onmacht van de ouder. Michael benoemt dat eigen opvoeding van de ouder ook een rol kan spelen. Beiden keuren zij kindermishandeling af en denken zij te kunnen handelen bij het signaleren hiervan. Vanwege zijn huidskleur is Michael gediscrimineerd. Eerder deed hem dit wel wat, maar nu raakt het hem niet meer omdat hij zich niet aangesproken voelt. Wanneer er sprake is van discriminatie, bespreekt hij dit met zijn dochter. Hij vertelt aan zijn dochter dat iedereen hetzelfde is, ongeacht huidskleur.

4.6 Ingrijpende gebeurtenissen

Beide ouders zijn niet meer samen met de vader of moeder van hun kinderen. Petra is

gescheiden omdat het niet meer werkte, ze langs elkaar heen leefden en haar ex-partner een alcoholprobleem had. *'Ik ging ook steeds meer dingen doen om maar niet thuis te zijn'. 'Hij zei dat hij mij niet meer kon geven dan hij op dat moment kon'.* Momenteel heeft haar ex-partner het alcoholprobleem onder controle en gaat het goed. In die tijd heeft ze geen verwijten gemaakt, ze wilde de vriendschap koesteren. Ook de kinderen zien dat: *'Wij hebben eigenlijk twee huizen maar zijn nog steeds één familie'.*

De jongste dochter van Petra heeft toen ze zes jaar was, een muntje ingeslikt. Ze was bijna gestikt. Petra heeft er mede voor gezorgd dat ze bleef leven. Deze gedachte zette voor haar ex-partner de knop om te stoppen met drinken. Als hij alleen is met de kinderen moet hij in deze situaties kunnen handelen. Dit heeft Petra hem ook doen inzien door hem hiermee te confronteren. *'Als er wat is met de kinderen, dan heb ik niks aan jou!'.*

De dochter van Petra is op haar veertiende in aanraking gekomen met een loverboy. Haar dochter was open over haar relatie. Dit heeft Petra meegegeven in de opvoeding. Ze voelde zich machteloos en was bang om haar kind kwijt te raken. Ze heeft toen ingegrepen door haar telefoon af te pakken, haar ex-partner om steun te vragen en het gesprek aan te gaan met haar dochter. Ze heeft haar verteld wat het met haar deed.

Daarnaast is Petra in het verleden lastig gevallen. Er is een poging tot inbraak geweest. Petra heeft de inbreker weggejaagd. Haar burens hadden toen een groepsapp aangemaakt, zodat ze elkaar in de gaten konden houden. Ook heeft haar ex-partner geholpen om het huis veiliger te maken en hebben ze een hond genomen.

Doordat Michael een affaire had met een ander, is de relatie met zijn ex-partner verbroken. Met haar kreeg hij zijn zoon. Hij benoemt dat de affaire de grootste fout van zijn leven is. *'Ik heb het ideaalbeeld van een gezin voor mijn dochter kapot gemaakt. Ik heb alles van haar afgepakt. Er is dan geen papa, mama en kind meer. Er is geen gezin meer'.* Zijn ex-partner heeft hem vergeven en ze gaan goed met elkaar om.

2,5 jaar geleden was Michael voor het laatst samen met zijn zoontje. Hij mag hem niet zien en weet niet waarom omdat hij hier geen antwoord op krijgt. Dit vindt hij moeilijk. *'Ik jankte elke dag'.* Hij heeft de familie van de moeder van zijn zoon om hulp gevraagd. Dit heeft niet geholpen. Als zijn zoon oud genoeg is mag hij ervoor kiezen of hij zijn vader wilt zien. Inmiddels heeft hij het geaccepteerd. *'Ik heb het wel geprobeerd, dit bracht veel stress met zich mee'.*

Hoofdstuk 5 Conclusie, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de hoofdvraag zoals geformuleerd in de inleiding. Het antwoord is gebaseerd op de resultaten. In de discussie wordt het onderzoek kritisch bekeken. Als laatste volgen de aanbevelingen.

5.1 Conclusie

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: *“Welke beschermende factoren voor het voorkómen van kindermishandeling zouden ouders nog verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap?”*

Beide ouders ervaren het ouderschap positief en zouden hun kinderen niet willen missen.

Dat de kinderen voor zichzelf opkomen, nieuwe contacten aangaan, niet bang zijn om fouten te maken en dat de ouders zien dat de kinderen plezier hebben, worden gezien als leuke kanten van ouderschap. Het omgaan met een huilende baby, het machteloze gevoel wanneer een kind ziek is, omgaan met situaties waar ze geen grip op hebben en het geduld bewaren wanneer een kind door blijft gaan, worden gezien als de moeilijke kanten van ouderschap. Literatuuronderzoek toont aan dat beschermende factoren op verschillende niveaus een buffer vormen. Uit literatuur en huidig onderzoek blijkt dat ondanks de aanwezigheid van risicofactoren, sommige ouders hun kind niet mishandelen. Kijkend naar het schema uit paragraaf 2.3 zijn alle beschermende kindfactoren, van beide ouders, op microniveau aanwezig. Bij Petra zijn alle beschermende ouderfactoren aanwezig. Na haar burn-out heeft ze weer een stabiele persoonlijkheid ontwikkeld. Michael heeft deels positieve jeugdervaringen, minder stabiele persoonlijkheid en heeft geen veilige hechting en genegenheid ervaren. Alle beschermende gezinsfactoren zijn aanwezig.

Op mesoniveau zijn de beschermende factoren bij beide ouders aanwezig. Bij Michael is de familie in mindere mate betrokken. Hij kan niet bij zijn burens terecht, dit zou hij wel graag willen. Door afstand missen beiden de aanwezigheid van hun familie.

Op macroniveau ontbreekt bij Michael een goed inkomen omdat hij werkloos is. Ook heeft hij schulden en vergeleken met Petra een zwakkere sociaal economische positie en status in de maatschappij. Beiden zijn deels eens met de normen en waarden van de Nederlandse cultuur, het mag soms wat strenger. Kindermishandeling wordt door beiden niet getolereerd. Uit interviews blijkt dat ouders in staat zijn hun situatie te relativeren, hun netwerk in te zetten en bereid zijn om hulp te accepteren tijdens moeilijkheden in het ouderschap. Daarnaast is geduld ook belangrijk om te kunnen omgaan met deze moeilijke kanten. Werkloosheid, een baan, inkomen en het hebben van schulden blijken stressbronnen te zijn. Hoewel de ouder met baan ook stress ervaart vanwege reorganisatie, wordt werk en inkomen wel als beschermende factor ervaren. Een stabiele baan en inkomen is dus belangrijk. Ook blijkt uit interviews dat nare jeugdervaringen en ingrijpende gebeurtenissen niet altijd zorgen voor het plegen van kindermishandeling. Daarnaast heeft de Surinaamse cultuur geen invloed gehad op de opvoedingsstijl van Michael. Hoewel beide ouders gescheiden zijn en met hun kind(eren) een eenoudergezin vormen, zijn ze tevreden over de samenwerking met hun ex-partner en huidige partner wat betreft de opvoeding. Beide geven aan niet te weten welke vormen van opvoedondersteuning er zijn in Nederland, omdat zij dit niet nodig hebben. Eén ouder geeft aan zich hierin te willen verdiepen.

Concluderend, lukt het deze ouders, naar eigen zeggen, hun kinderen zonder mishandeling op te voeden. Zij ervaren steun van hun netwerk, het accepteren van hulp, een stabiele financiële situatie en samenwerking met ex-partner en huidige partner, daarin als belangrijk.

Dit kan aanknopingspunten bieden voor ouders die hier meer moeite mee hebben, zodat zij beter kunnen omgaan met de moeilijke kanten van ouderschap.

5.2 Discussie

In de sub-paragrafen wordt een kritische beschouwing gegeven op de validiteit, betrouwbaarheid, bruikbaarheid en literatuur van dit onderzoek. Tevens wordt een beschrijving van de profilering van het sociaal werk en de visie van de onderzoekers gegeven.

5.2.1 Validiteit en betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid te waarborgen, zijn de interviews steeds bij de ouders thuis afgenomen. Zij voelden zich hier op hun gemak. Bij beide ouders is gebruik gemaakt van dezelfde topiclijst. Toch is de betrouwbaarheid aangetast. De interviews zijn een aantal keer onderbroken doordat er iemand binnenkwam. Ook huisdieren zorgden voor enige afleiding gedurende het interview. Hierdoor is afgeweken van het onderwerp en is het mogelijk dat een vraag niet volledig is beantwoord. Dit zou anders aangepakt kunnen worden door in het begin van het gesprek mogelijke stoorzenders te benoemen, die de kwaliteit van de gesprekken kunnen beïnvloeden, zodat deze kunnen worden vermeden. Daarnaast werd beoogd om drie ouders te interviewen. Door gebrek aan respons zijn twee ouders geïnterviewd. Dit had anders gekund, door eerder te beginnen met het zoeken naar ouders. Hier had meer moeite voor gedaan kunnen worden, bijvoorbeeld door social media in te schakelen. Dit heeft ervoor gezorgd dat het onderzoek minder betrouwbaar is. Er kan niet met zekerheid gezegd worden dat het onderzoek herhaalbaar is. Dit heeft te maken met de vertrouwensband met de ouders. Wanneer deze niet aanwezig is, is het de vraag of informatie van vergelijkbare kwaliteit wordt verkregen.

Op verschillende manieren is de validiteit van dit onderzoek vergroot. Door meerdere gesprekken te voeren met ouders is voldoende informatie verzameld om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. In het literatuuronderzoek is een schema over risico en beschermende factoren voor kindermishandeling weergegeven. Aan de hand hiervan is de topiclijst opgesteld. Hierdoor kwamen de onderwerpen aan bod die ervoor hebben gezorgd dat de hoofdvraag kon worden beantwoord. Naderhand werden de resultaten vergeleken met de beschermende factoren uit de literatuur. Beide onderzoekers waren bij de interviews aanwezig, dit heeft de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid verhoogd. De onderzoekers hebben hun gesprekstechnieken ingezet om de diepte in te gaan. Voorafgaand heeft een oefengesprek met de opdrachtgever plaatsgevonden. De gesprekken zijn opgenomen en teruggeluisterd om erachter te komen of er relevante informatie miste. Onduidelijke begrippen uit de literatuur zijn uitgelegd, waardoor er geen verwarring is ontstaan over de betekenis hiervan. Toch is de validiteit aangetast omdat het niet te achterhalen is of ouders sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. Ook is het onduidelijk of de vragen naar waarheid zijn beantwoord. Kindermishandeling blijft een gevoelig onderwerp. Ondanks meerdere gesprekken met een opgebouwde vertrouwensband kan niet met zekerheid worden gezegd dat alles is benoemd. Doordat ouders benaderd zijn vanuit het netwerk van de onderzoekers en elkaar via via kennen, kunnen ouders over persoonlijke zaken terughoudend zijn geweest. Na afloop van de interviews is gebleken dat op bepaalde onderwerpen te weinig is doorgevraagd, waardoor informatie ontbrak. Dit zou in het vervolg anders aangepakt kunnen worden door onderwerpen nog meer uit te diepen. Daarnaast gaven de ouders uit het netwerk van de onderzoekers niet een volledig beeld van ouders uit

de doorsnee samenleving. In het vervolg zouden ook ouders van buiten het netwerk van de onderzoekers kunnen worden benaderd, zodat een completer beeld van ouders wordt verkregen.

5.2.2 Bruikbaarheid

Dit onderzoek geeft een beeld van de beschermende factoren voor het voorkómen van kindermishandeling die ouders nog verder kunnen ontwikkelen om beter om te gaan met de moeilijke kanten van ouderschap. Dit onderzoek is op zichzelf niet representatief en generaliseerbaar omdat er twee ouders zijn geïnterviewd. Omdat de resultaten persoonlijk zijn, kunnen deze niet een beeld schetsen van een grotere groep.

Daarnaast zijn beide ouders eenoudergezinnen, waardoor er geen beeld is verkregen van tweeoudergezinnen. Om deze redenen is een vervolgonderzoek van belang. Kijkend naar de doelstelling van dit onderzoek is deze behaald. De resultaten zijn bruikbaar voor het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' omdat het richtlijnen geeft waar op gelet moet worden tijdens het ontwikkelen van een primaire preventie van kindermishandeling. Dit onderzoek levert dus een bijdrage aan deze preventie.

5.2.3 Literatuur

Voorafgaand aan het praktijkonderzoek is in de literatuur gezocht naar de risico en beschermende factoren van kindermishandeling. Deze factoren kwamen terug in de topiclijst. Kijkend naar de resultaten van de interviews, zijn de factoren uit de literatuur, te herkennen bij de ouders. Het werd duidelijk dat sociale steun, het accepteren van hulp, een stabiele financiële situatie daadwerkelijk beschermende factoren zijn. Tevens herkennen de ouders zich in de positieve visie op ouderschap uit de literatuur.

In de literatuur is gezocht naar welke invloed cultuur heeft op de opvoeding. Hierin kwam naar voren dat Surinaamse ouders hun kinderen vroeger vooral fysiek straffen en er weinig ruimte was voor persoonlijke aandacht. Dit kwam ook naar voren in de interviews. Deze opvoedingsstijl is gehanteerd door de Surinaamse ouders van Michael. Toch blijkt dat deze Surinaamse cultuur en opvoedingsstijl geen verdere invloed heeft gehad op de opvoedingsstijl van Michael.

5.2.4 Profileren van het sociaal werk

Hoewel de ouders uit dit onderzoek ouderschap positief ervaren, beleven zij ook moeilijkheden. Hun ervaringen kunnen helpend zijn voor andere ouders, die ook moeilijkheden ervaren en voor sociaal werkers die gezinnen begeleiden. Ook is gebleken dat ouders niet weten waar zij terecht kunnen voor opvoedondersteuning. Sociaal werkers kunnen hier op inspelen. Zoals beschreven in het Landelijk Opleidingsdocument Sociaal Werk (2017) dient een sociaal werker alert te zijn op signalen van kindermishandeling en weet hiernaar te handelen. Dit onderzoek geeft inzicht in welke risico en beschermende factoren van kindermishandeling in een gezin aanwezig kunnen zijn. De sociaal werker dient deze factoren te signaleren. De sociaal werker is zich ervan bewust dat in dit gezin een risico is op kindermishandeling en kan hier preventief naar handelen door hulp in te zetten om beschermende factoren te versterken.

Een trend laat zien dat er meer aandacht is voor het vroegtijdig signaleren en voorkomen van zwaardere ondersteuning, met focus op eigen kracht (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2014). Aansluitend op de WMO zijn de sociale wijkteams steeds belangrijker. Sociaal werkers dienen vanuit de acht bakens 'erop af' te gaan. Dit betekent ook dat zij risicogezinnen in beeld brengen en houden en zich sterk maken voor het

versterken van het netwerk rondom deze gezinnen. Hiervoor is kennis over risico en beschermende factoren van kindermishandeling van belang, zodat kindermishandeling preventief kan worden aangepakt. De aanbevelingen dienen als input voor de primaire preventie van kindermishandeling en bieden aanknopingspunten voor zowel ouders als sociaal werkers.

5.2.5 Visie van de onderzoekers

De onderzoekers zijn van mening dat gesprekken met ouders helpend zijn om een volledig beeld te krijgen van welke risico en beschermende factoren in een gezin aanwezig zijn. Daarnaast moet eigen kracht gestimuleerd worden door te kijken naar wat iemand in zijn omgeving al aan steun heeft. Een sociaal werker kan ervoor zorgen dat er nieuwe verbindingen worden gelegd tussen mensen. Dit sluit tevens aan bij de WMO. Ook denken de onderzoekers dat er mogelijk nog een taboe heerst op het praten over en delen van kindermishandeling. Om dit taboe te doorbreken is kennis over de situatie van het gezin en een vertrouwensband tussen sociaal werker en cliënt van belang.

Daarnaast kunnen ouders elkaar helpen door de moeilijke kanten van het ouderschap met elkaar te delen. De onderzoekers denken dat moeilijkheden in het ouderschap altijd voorkomen, maar dat een beschermende factor zoals sociale steun vooral belangrijk is omdat is gebleken dat ouders tijdens deze moeilijkheden terugvallen op hun netwerk.

5.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de bevindingen en resultaten uit het literatuur- en praktijkonderzoek zijn verschillende aanbevelingen geschreven. Deze aanbevelingen zijn gericht aan het lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling' en hebben betrekking op wat belangrijk is voor een primaire preventie van kindermishandeling.

1: "Het behouden en uitbreiden van eigen netwerk"

Uit dit onderzoek blijkt dat ouders veel steun ervaren van hun netwerk. Sociale steun maakt het gemakkelijker om met de moeilijke kanten van ouderschap om te gaan. Het is daarom belangrijk dat het netwerk van ouders wordt behouden en uitgebreid. Wanneer er geen hulpverlening meer betrokken is, dient iemand zichzelf weer te kunnen redden met behulp van zijn omgeving. Het netwerk kan worden behouden door regelmatig in contact te blijven en elkaar op de hoogte te houden. Daarnaast kan het netwerk worden uitgebreid door het contact met buren aan te gaan. Uit resultaten is gebleken dat er behoefte is aan meer contact met buren. Om meer contact met de buren te krijgen kan gebruik worden gemaakt van de sociale voorzieningen in de buurt. Hiervoor is het van belang dat er activiteiten in de buurt worden georganiseerd. Een burenhulp is een voorbeeld om in contact te komen met buren. Deze burenhulp kan een buur zijn met kinderen, zodat ouders elkaar kunnen helpen met zaken met betrekking tot het ouderschap en opvoeding. Er kan beroep worden gedaan op een burenhulp voor praktische redenen. Ook kan een ouder zelf burenhulp zijn. Een sociaal wijkteam kan een stimulerende rol vervullen door verbindingen tussen groepen mensen te leggen. De ouder kan hierdoor zelf ook participeren in de maatschappij. De eigen kracht wordt hierdoor vergroot. Vertrouwen in de sociale omgeving is hiervoor belangrijk. Anderzijds dient de sociale omgeving kennis te hebben over de situatie van iemand. Dit betekent dat buren meer over elkaar te weten moeten komen om de juiste ondersteuning te kunnen bieden (Kwaliteits Instituut Nederlandse Gemeenten, 2015). Dit kan bijvoorbeeld door een initiatief vanuit een wijkcentrum of sociaal wijkteam. Een voorbeeld hiervan is een praatgroep voor ouders. Hier kunnen ervaringen met elkaar worden gedeeld. Tegelijkertijd

kan een activiteit voor de kinderen worden georganiseerd, zodat het praktisch haalbaar is (Buysse, 2008).

Naast de buurt, kan school ook een rol spelen in het uitbreiden van het netwerk. Scholen kunnen als ontmoetingsplaats voor ouders fungeren. Door bijvoorbeeld het initiatief 'Buddy's' worden ouders aan elkaar gekoppeld zodat zij iets voor elkaar kunnen betekenen. Door deze samenwerking komen zij meer in hun kracht te staan (De Vries, 2018).

2: “Het vergroten van kennis over beschikbare opvoedondersteuning”

Uit dit onderzoek blijkt dat ouders weinig kennis hebben over beschikbare opvoedondersteuning in Nederland. Er is behoefte aan deze kennis. Ook hier kunnen sociale voorzieningen in de buurt een rol in spelen door hierover bijvoorbeeld voorlichting te geven of folders aan te bieden. Op deze manier weten ook ouders, die geen ondersteuning nodig hebben, wat beschikbaar is op dit gebied en kunnen zij andere ouders hierover informeren. Wanneer problemen optreden, weten ouders waar zij hulp kunnen vinden.

Hierbij kan gedacht worden aan het eerste niveau van de Triple P methode die gericht is op alle ouders en opvoeders. Door middel van het inzetten van landelijke media worden ouders en opvoeder voorzien van tips en informatie over de opvoeding en ontwikkeling van kinderen (van Rijn & Blokland, 2010).

De meeste initiatieven voor opvoedondersteuning zijn gericht op het verminderen van problemen. Het is raadzaam om niet alleen naar de risicogezinnen te kijken, maar ook naar de gezinnen waarbij het wel goed gaat. Een klopje op de schouder als het wél goed gaat is dus minstens even belangrijk. Een positieve benadering is daarom van belang omdat dit ouders zelfvertrouwen geeft (Buysse, 2008).

3: “Het uitvoeren van een vervolgonderzoek”

Om de diepte in te kunnen gaan zijn er meerdere gesprekken gevoerd met twee ouders.

Hierdoor is een minder breed beeld geschetst van ouders. Het is raadzaam om een vervolgonderzoek uit te voeren, om een beter beeld te krijgen van de beschermende factoren voor het voorkómen van kindermishandeling die verder ontwikkeld kunnen worden.

Om hier een beter beeld van te krijgen, is het zeer gewenst dat meerdere ouders worden geïnterviewd. Wanneer meerdere ouders worden geïnterviewd, bestaat een grotere kans dat er inzicht wordt verkregen in de moeilijke kanten van ouderschap. Hierdoor kan een passende primaire interventie ontwikkeld worden. Het is raadzaam voorafgaand aan de interviews de ouders te selecteren op diversiteit, zoals bijvoorbeeld risicogezinnen, verschillende etnische achtergronden, hogere en sociaal economische status, hogere en lagere opleiding en ouders van kinderen met een beperking. Hierdoor ontstaat een completer beeld van de beschermende factoren die bij hun aanwezig zijn.

Bibliografie

- Assink, M., van der Put, C., Kuiper, K., Mulder, T. & Stams, G. (2016). *Risicofactoren voor kindermishandeling*. Amsterdam: Netwerk Effectief Jeugdstelsel Amsterdam.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Developmental Psychology Monographs*, 75, 43-88.
- Becker, A. (2012). *Inleiding in de pedagogiek*. Assen: Van Gorcum.
- Bellaart, H. (z.d.). *Verskillende visies op opvoeden*. Utrecht: intercultureel vakmanschap.
- Berger, M., ten Berge, I. & Geurts, E. (2004). *Samenhangede hulp: Interventies voor mishandelde kinderen en hun ouders*. Utrecht: NIZW Jeugd Expertisecentrum Kindermishandeling.
- Buysse, A. (2008). *Opvoedondersteuning: ondersteuning van gezinnen vandaag*. Gent: Universiteit Gent.
- BW 1 2018. (2018, 1 januari). Geraadpleegd op 20 februari 2018, van <http://maxius.nl/burgerlijk-wetboek-boek-1/artikel247>
- de Vries, P. (2018). *Ouders als buddy voor elkaar*. Utrecht: HJK.
- Dekovic, M. & Prinzie, P. (2008). Hoofdstuk 6: Gezin en afwijkende ontwikkeling. In P. Prins, & C. Breat, *Handboek Klinische Ontwikkelingspsychologie* (pp. 161-183). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Eldering, L. (2011). *Cultuur en opvoeding*. Rotterdam: Lemniscaat Rotterdam.
- Feldman, R. (2009). *Ontwikkelingspsychologie*. Bergen: Pearson Education Benelux.
- Gezondheidsraad. (2011). *Behandeling van de gevolgen van kindermishandeling*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Gravesteyn, C. (2015). *Ouderschap in Ontwikkeling*. Amsterdam: SWP.
- Ince, D. (2013). *Wat werkt in Opvoedingsondersteuning?* Amsterdam: Nederlands Jeugd Instituut.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg. (2013). *Invoering van meldcode(s) huiselijk geweld en kindermishandeling binnen een aantal gezondheidszorgsectoren nog onvoldoende*. Utrecht: Inspectie voor de Gezondheidszorg ministerie van volksgezondheid.
- JIM. (z.d.). *Hoe JIM werkt*. Geraadpleegd op 19 april 2018, van <http://www.jimwerkt.nl/>
- JW 2014. (2014, Maart 1). Geraadpleegd op 24 februari 2018, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2018-01-01>
- Kinderrechten. (z.d.). *Kinderrechtenverdrag*. Geraadpleegd op 27 februari 2018, van <https://www.kinderrechten.nl/professionals/verdragstekst/>
- Kwaliteits Instituut Nederlandse Gemeenten. (2015). *Kwetsbare groepen in een inclusieve samenleving*. Den Haag: KING.

- Lahlah, E. (2017). *Aanvraag Lectoraat Integrale Aanpak Kindermishandeling*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen.
- Landelijk Opleidingsdocument Sociaal Werk. (2017). *Het Landelijk Opleidingsdocument Sociaal Werk*. Den Haag: Uitgeverij SWP.
- Lünneman, K. & Pels, T. (2013). *Van generatie op generatie*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Maccoby, E. & Martin, J. (1983). Socialization in the Context of the Family. Parent-Child Interaction. *Handbook of child psychology*. Vol. 4 , 1-102.
- Margolis, R. & Myrskylä, M. (2012). *Happiness: Before and After the Kids*. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research.
- Migchelbrink, F. (2013). *Handboek praktijkgericht onderzoek*. Amsterdam: SWP.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2014). *Trends en ontwikkelingen voor de gemeenten van de toekomst*. Utrecht: Be Bright.
- Nanni, V., Uher, R. & Danese, A. (2012). Childhood maltreatment predicts unfavorable course of illness and treatment outcome in depression: A meta-analysis. *American Journal of Psychiatry*, 169, 141-151.
- NCJ. (2012). *Richtlijn overgewicht*. Utrecht: NCJ.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2010, december 3). *Nederlands Centrum Jeugdgezondheid*. Geraadpleegd op 7 maart, van <https://www.ncj.nl/richtlijnen/alle-richtlijnen/richtlijn/?richtlijn=9&rlpag=905>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2015). *Uitgelicht: Het Shaken Baby Syndroom*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *NJI*. Geraadpleegd op 7 maart, van <https://www.nji.nl/Opvoeden-Achtergronden-Definitie>
- Nelson, S. K., Kushlev, K., English, T., Dunn, E. W. & Lyubomirsky, S. (2013). In Defense of Parenthood: Children Are Associated With More Joy Than Misery. *Psychological Science* 24, 3-10.
- Perry, B. (2002). *Childhood Experience and the Expression of Genetic Potential: What Childhood Neglect Tells Us About Nature and Nurture*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Pitman, R., Shin, L. & Rauch, S. (2001). Investigating the pathogenesis of posttraumatic stress disorder with neuroimaging. *Journal of Clinical Psychiatry*, 62, 47-54.
- Profi-leren SAW. (2011). *Pedagogisch medewerker SAW 3 Kinderopvang*. Meppel: Angereinstein.
- Rasmusson, B. (2010). Children's Advocacy Centers (Barnahus) in Sweden. *Child Indicator Research*, 301-321.

- Sanders, M. (2003). Triple P - Positive Parenting Program: A population approach to promoting competent parenting. *Australian e-Journal for the Advancement of Mental Health*.
- Sanders, M., Markie-Dadds, C. & Turner, K. (2003). Theoretical, scientific and clinical foundations of the Triple P- Positive Parenting Program: A population approach to the promotion of parenting competence. *Parenting and Practice Monograph*, 1-25.
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2011). *Gezinsrapport 2011*. Den Haag: SCP.
- ten Berge, I., Addink, A., de Baat, M., Bartelink, C., van Rossum, J. & Vinke, A. (2012). *Stoppen en helpen: een adequaat antwoord op kindermishandeling*. Amsterdam: SWP.
- van der Pas, A. (2013). *Handboek methodische ouderbegeleiding: opvoedproblemen*. Amsterdam: SWP.
- van Dijk, M. & Prinsen, B. (2009). *Opvoedingsondersteuning in een centrum voor jeugd en gezin. Handreiking voor gemeenten*. Utrecht: NJI.
- van Egten, C., Zeijl, E., Nankoe, C. & Petronia, E. (2008). *Gezinnen van de toekomst. Opvoeding en opvoedingsondersteuning*. Den Haag: E-Quality.
- van IJzendoorn, M. (2007). Kindermishandeling in Nederland: Ongeveer 107.200 slachtoffers in 2005. *Pedagogiek*, 160-175.
- van IJzendoorn, M. & van Rosmalen, L. (2016). *Pedagogiek in beeld*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- van Keulen, A., van Beurden, A. & Pels, T. (2010). *Van alles wat meenemen: diversiteit in opvoedingsstijlen in Nederland*. Amsterdam: Coutinho.
- van Rijn, J. & Blokland, G. (2010). *Positief opvoeden, Triple P voor alle ouders*. Utrecht, Utrecht, Nederland.
- van Rooijen, K., Bartelink, C. & Berg, T. (2013a). *Risicofactoren en beschermende factoren van kindermishandeling*. Amsterdam: Nederlands Jeugdinstituut.
- van Rooijen, K., Berg, T. & Bartelink, C. (2013b). *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* Utrecht: Nederlands Jeugd instituut.
- Vandewalle, J. (2012). *Een kwantitatieve en kwalitatieve benadering van ouderlijke controle op het eetgedrag van kinderen*. Gent: Universiteit Gent.
- Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek?* Den Haag: Boom Lemma.
- Vertrouwenscentrum Kindermishandeling. (z.d.). *Kindermishandeling: meldenswaard!* Antwerpen: Vertrouwenscentrum Kindermishandeling.
- Vink, R., de Wolff, M., Broerse, A. & Kamphuis, M. (2016). *Richtlijn Kindermishandeling*. Leiden: TNO Child Health.
- Wagenaar-Fischer, M., Heerdink-Obenhuijsen, N., Kamphuis, M. & de Wilde, J. (2010). *Secundaire preventie kindermishandeling*. Bilthoven: Centrum Jeugdgezondheid.

Wilkins, R., Becker, A., Harris, J. & Thayer, D. (2003). Why the United States Should Not Ratify the Convention on the Rights of the Child. *St. Louis U. Pub. L. Rev.* 22, 411-412.

Wolzak, A. & Ten Berge, I. (2008). *Gevolgen van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

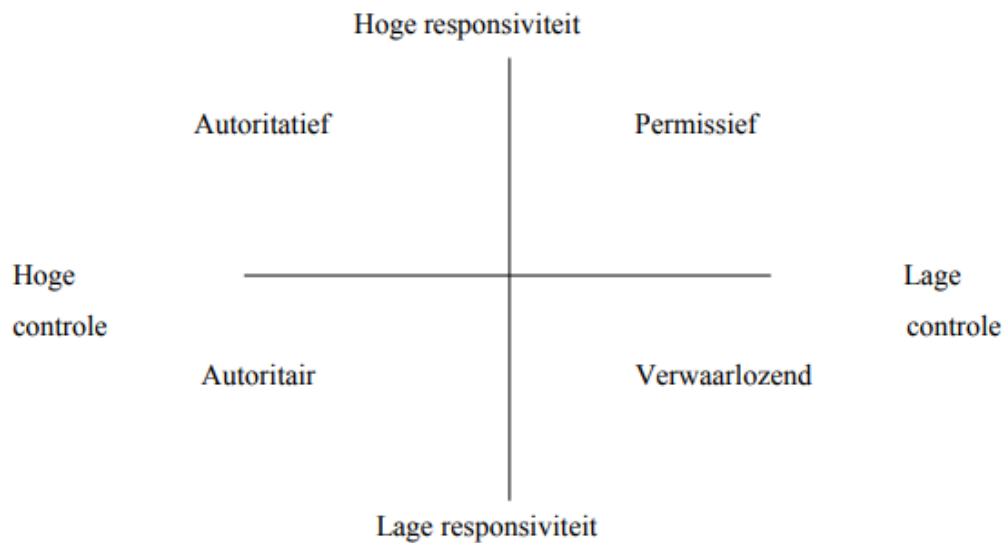
Bijlagen

Bijlage I - Onderzoeksinstrument

Uitleg begrippen:

- **Ouderschap:** Binnen dit onderzoek staat ouderschap centraal. Binnen dit onderzoek wordt ouderschap niet alleen gezien als het ouder zijn, maar gaat het ook om de belevingen van de ouder. Deze belevingen kunnen gaan over wat er allemaal komt kijken rondom het zijn van een ouder, zoals het opvoeden van het kind, partnerschap, een balans tussen werk en gezin, de financiële situatie, sociale contacten en de levensvaardigheden van de ouders. Het begrip opvoeden is onderdeel van het ouderschap. Opvoeden wordt gedefinieerd als de begeleiding die ouders geven aan hun kind bij zijn of haar ontwikkeling, om uiteindelijk een zelfstandig participierend lid van de samenleving te worden.
- **Positieve visie ouderschap:** Benadrukt vooral dat ouder zijn een gelukkige, vrolijke gebeurtenis is waarbij sociale verbondenheid en persoonlijke groei belangrijk zijn.
- **Negatieve visie ouderschap:** Benadrukt afname van tevredenheid over het huwelijk, problemen bij de verdeling van zorg en werk, angst voor gezondheid en opvoeding en financiële en fysieke problemen.
- **Opvoedingsstijlen:** Er wordt een onderscheidt gemaakt tussen vier verschillende opvoedingsstijlen, namelijk: de autoritaire opvoedingsstijl, de autoritatieve opvoedingsstijl, de permissieve of toegefelijke opvoedingsstijl en de verwaarlozende opvoedingsstijl. De autoritaire opvoedingsstijl is er een hoge mate van controle en een weinig responsiviteit richting het kind. De ouders hebben voor het zeggen en het kind moet gehoorzamen. In de autoritatieve opvoedingsstijl is er ook een hoge controle en wel een hoge responsiviteit. Dit betekent dat er wel regels en grenzen worden gesteld, maar ook liefdevol en ondersteunend omgegaan wordt met het kind in tegendeel van de autoritaire opvoedingsstijl. Bij de permissieve of toegefelijke opvoedingsstijl is er veel responsiviteit naar het kind toe maar weinig controle. De kinderen worden vrij gelaten in hun doen en laten omdat de ouders geen grenzen en regels stellen. In de verwaarlozende opvoedingsstijl is er helemaal geen controle en geen responsiviteit naar het kind. Het kind wordt aan zijn/haar lot overgelaten en er is geen liefde of genegenheid van de ouders naar het kind waardoor er nauwelijks een

band is.

- **Beschermende factoren:** Kunnen als buffer gezien worden en kunnen ouders en kinderen veerkracht geven.

Topiclijst

Deze topiclijst wordt gebruikt tijdens de half gestructureerde interviews. Dit zullen de derde, vierde en vijfde gesprekken met de ouders zijn.

- Mening over eigen ouderschap
 - Ervaringen: vroeger/nu, hoe kijk je terug, zou je dingen anders doen
 - Positieve en negatieve visie ouderschap
 - Rol als ouder: taken, goede ouder
- Ouder als persoon
 - Hoe zou je jezelf beschrijven?
 - Wat zijn je positieve kanten?
 - Wat zijn je negatieve kanten?
 - Wat vind je belangrijk?
 - Hoe zou je als persoon willen zijn?
 - Wie heb je graag om je heen?
 - Waar geniet je van?
 - Wat wil je nog bereiken/Waar droom je van?
 - Hoe ga je om met stressvolle situaties?
 - Psychische problemen
 - Vrijtijdsbesteding
 - Hobby's
- Verleden ouder
 - Hoe ben je opgevoed?
 - Hoe heb je jouw opvoeding ervaren? (Negatieve/positieve ervaringen)
 - Hoe heb je je jeugd ervaren?
 - Hoe was jij als kind?
 - Wat heb je meegenomen uit de opvoeding van je ouders?

- Hoe zag jouw gezin eruit?
- Hoe was de band met jouw ouders? (eventueel broers/zussen)
- Hoe is deze band nu?
- Heb je in jouw jeugd ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt?
- Als je terugkijkt op jouw jeugd, is die dan vooral positief/negatief?
- Ben je tevreden/blij met jouw jeugd?
- Wat had je graag anders gewild?
- Wat was leuk aan jouw jeugd?
- Wat was minder leuk?
- Partner
 - Hoe zou je je relatie met je partner beschrijven?
 - Wat betekent hij/zij voor jou?
 - Hoe zijn jullie samen gekomen? (waar naar gekeken)
 - Wat vind je belangrijk in een partner?
 - Ervaar jij voldoende steun van je partner?
 - Wat zijn de pluspunten van jullie relatie?
 - Wat zou er anders kunnen?
 - Wat heb jij van je partner nodig?
 - Hoe toont je partner warmte en affectie?
 - Ben je hier tevreden over?
 - Hoe wil je het graag zien?
- Opvoeding
 - Wat is je manier van opvoeden?
 - Welke opvoedingsstijl hanteer jij?
 - Zijn jullie het eens over de manier van jullie opvoeding?
 - Wat gaat goed samen in de opvoeding?
 - Wat gaat minder goed samen in de opvoeding?
 - Zouden jullie dit anders willen doen? Hoe?
 - Zouden jullie de opvoeding achteraf willen veranderen of juist niet?
 - Wat vind je belangrijk om je kinderen te leren?
 - Wat wil je je kinderen meegeven?
 - Welke normen en waarden komen terug in je opvoeding?
 - Ben je tevreden over de manier hoe je je kinderen opvoedt?
 - Wat vind je lastig/ervaar je moeilijkheden aan het opvoeden van je kinderen en waarom?
 - Wat vind je juist goed gaan?
 - Waar geniet je van tijdens het opvoeden van je kinderen?
 - Hoe ga je om met stressvolle situaties in de opvoeding?
 - Op welke manier toon jij warmte en affectie aan je kinderen? Voorbeeld?
 - Hoe vind jij het om warmte en affectie te tonen aan je kinderen?
 - Heb jij het wel eens over opvoeding? Met wie praat jij hierover?
 - Wat wordt er besproken?
 - Praat jij wel eens over de moeilijke kanten van opvoeding?
- Kinderen
 - Wat zie je van jezelf terug in je kinderen?
 - Kan je de persoonlijkheid van je kinderen omschrijven en wat vind je hiervan?

- Hebben je kinderen een makkelijk temperament?
- Hoe waren je kinderen als baby?
- Wat doen jouw kinderen in hun vrije tijd?
- Zitten ze op een sport?
- Zitten je kinderen op school? Wat voor niveau etc?
- Hoe gaan je kinderen met andere mensen om?
- Hoe is de band met hun vrienden? Hebben ze veel vrienden?
- Wat had je verwacht hoe je kinderen zouden worden?
- Wat zie je terug van je partner in je kinderen
- Wat zou je zelf graag terug zien in je kinderen?
- Wat vinden je kinderen van jou zelf als ouders
- Hoe ervaren je kinderen de opvoeding
- Hoe zie jij de toekomst voor je kinderen?
- Wat zou je graag wensen voor je kinderen?
- Waar praten jij en je kinderen zoal over?
- Zijn je kinderen gelukkig en waarom denk je dat?
- Wat verwacht je van je kinderen?
- Wat verwachten je kinderen van jouw als ouders?
- Hoe zijn je kinderen bij anderen?
- Zijn je kinderen geworden zoals je dat verwacht had?
- Hoe tonen zij warme en affectie aan jou en je partner?
- Werk
 - Wat doe je voor werk?
 - Welke opleiding heb je gedaan?
 - Wat wilde je vroeger worden? Hoe kijk je hier op terug?
 - Ben je tevreden met je baan?
 - Waar word je gelukkig van, in je werk?
 - Waar ben je goed in, in je werk?
 - Ervaar jij je baan als stressvol? Op wat voor momenten? Voorbeelden?
 - Wat voor werk heeft jouw partner?
 - Is hij hier gelukkig mee? Wat zou hij graag willen?
 - Is de baan van jouw partner stressvol? Op wat voor momenten? Voorbeelden?
 - Financiële situatie
 - Hoe breng jij het belang het hebben van een baan over aan je kinderen?
 - Is een goede baan belangrijk voor de kinderen?
 - Hoeveel tijd neemt het hebben van een baan in in de gezinssituatie? In de zin van hoeveel tijd is er voor de kinderen?
- Netwerk
 - Hoe ziet jouw netwerk eruit?
 - Wie zijn belangrijke personen voor jou? Waarom?
 - Hoe zou je deze personen beschrijven?
 - Wat betekenen deze personen voor jou?
 - Hoe zou je de band met hen beschrijven?
 - In hoeverre ervaar jij steun van hen?
 - Van wie krijg je de meeste steun?

- Waar blijkt deze steun uit?
- Ben je tevreden met je netwerk? Ontbreekt er iets, zou je iets willen veranderen?
- Hoe zouden anderen jouw als vriend/vriendin/collega/ouder omschrijven?
- Wat deel jij met je vrienden/familie?
- Wat betekent jouw familie voor jou?
- Welke rol hebben jouw vrienden en familie in jouw leven?
- Welke rol hebben zij met betrekking tot de opvoeding van je kind(eren)?
- Waar helpen zij je bij (met betrekking tot opvoeding)?
- Aanvaard jij hulp van hen?
- Kan je op je netwerk rekenen?
- Wanneer zij zijn er voor jou?
- Wanneer ervaar jij steun van hen?
- Zie je ze vaak? Ben je tevreden met hoe het contact is en hoe vaak je elkaar ziet?
- Wat betekenen zij voor je netwerk? Wat doe/zou je voor hen (doen)?
- In hoeverre steun jij je netwerk?
- Gezinsfactoren
 - Hoe ziet jouw gezin eruit?
 - Hoe is de interactie in het gezin?
 - Hoe gaat iedereen met elkaar om?
 - Hoe is de sfeer thuis?
 - Zijn er wel eens spanningen? Op wat voor momenten? Wat gebeurt er dan? Waar komen de spanningen vandaan?
 - Hoe worden conflicten thuis opgelost?
 - Hoe lang duren deze conflicten?
 - Waar gaan deze conflicten over?
 - Wie neemt de overhand in conflicten?
 - Wie pakt conflicten als eerste op?
 - Waar komt het conflict vaak vandaan?
 - Ben je tevreden over de manier waarop conflicten thuis worden opgelost?
 - Hoe los jij zelf conflicten op?
 - Hoe is de band onderling?
 - Hebben jullie vaste rituelen of gewoontes?
 - Wat vind jij belangrijk in een gezin?
 - Wat zijn de normen en waarden in het gezin?
 - Hoe ziet jouw ideaalbeeld van een gezin eruit?
 - Hoe zou je graag willen dat er in het gezin met elkaar om wordt gegaan?
 - Zou je iets willen veranderen?
 - Wat gaat er goed in het gezin?
 - Hoe zou jij je gezin beschrijven?
 - Hoe beschrijven anderen jullie als gezin?
- Buurt
 - Waar wonen jullie?
 - Hoe zou je de buurt omschrijven?
 - Woon je hier met plezier?

- Wat voor mensen/gezinnen wonen er in jouw buurt?
- Hoe gaan buurtgenoten met elkaar om?
- Wat vind jij belangrijk aan een buurt?
- Ben je blij met de buurt waarin je woont?
- Zijn er scholen in de buurt? Gaan jouw kinderen hiernaar toe?
- Zijn er andere voorzieningen in de buurt? Opvang, buurthuis, speeltuinen etc?
- Maak je gebruik van buurt voorzieningen?
- Hoe is het contact met andere buurtgenoten?
- Spreek je hier vaak mee?
- Wat betekenen andere buurtgenoten voor jou?
- Wat ervaar je als positief in de buurt?
- Wat mis je in de buurt?
- Wat zie je graag anders in de buurt?
- Is dit de buurt waarin je wil blijven wonen?
- Religie
 - Heb je een geloofsovertuiging?
 - Welke rol speelt religie in je leven?
 - Hoe kijk je hiernaar?
 - Wat vind je belangrijk aan uw geloofsovertuiging?
 - Waarom heb je deze geloofsovertuiging? Ouders?
 - Wat hebben je ouders meegegeven aan geloof?
 - Wat geef je mee over geloofsovertuigingen aan uw kinderen?
 - Heeft jouw partner, familie of vrienden een geloofsovertuiging? Hoe kijk je hiernaar?
 - Welke invloed heeft de geloofsovertuiging op de opvoeding?
 - Wat heeft de geloofsovertuiging voor een invloed op de sociale omgeving?
- Maatschappij
 - Heb je het idee dat u door de omgeving wordt beïnvloed?
 - Op wat voor manier word je beïnvloed door de maatschappij?
 - Ben je het eens met bepaalde normen en waarden die gelden in de maatschappij?
 - Hoe kijk je hiernaar?
 - Wat vind je van deze waarden en normen?
 - Wat vind je van de manier waarop er in de maatschappij over kindermishandeling wordt gedacht?
 - Hoe wordt hier over gepraat?
 - Denk jij hier ook zo over?
 - Wat weet je hierover en heb je hier ervaringen mee?
- Opvoedondersteuning
 - Heb je wel eens vragen met betrekking tot opvoeding?
 - Aan wie stel je deze vragen?
 - Heb je wel eens hulp gehad van organisaties of instanties met betrekking tot opvoeding?
 - Hoe zag deze hulp eruit?
 - Wat vind je van mensen die ondersteund worden bij het opvoeden van hun kinderen?

- Zou je deze hulp zelf ook zoeken/willen?
 - Wat doe jij als jij hulp nodig hebt met de opvoeding? Bij wie klopt jij aan?
 - Met wie praat jij over het opvoeden van je kinderen?
 - Met wie praat jij over de moeilijkheden hiervan?
 - Aanvaard jij gemakkelijk hulp?
 - Ken je mensen die ervaringen hebben met opvoedondersteuning?
 - Praat je met anderen makkelijk over de opvoeding van je kinderen? En hoe praten anderen hier over?
- School
- Zitten je kinderen op dezelfde school?
 - Op wat voor een school zitten de kinderen?
 - Waarom is er gekozen voor deze school? Dalton, openbaar, christelijk, katholiek, montessori, vrije school
 - Waar kan je naar als je voor een school kiest? Of waar heb je naar gekeken toen je koos voor een school? Blijf je nog steeds bij deze keuze? Of zou je kiezen voor een andere school?
 - Waar hecht jij waarde aan als we het hebben over een school?
 - Wat verwacht jij van een school?
 - Wat is de rol van school met betrekking tot de opvoeding van jouw kinderen?
 - Wat vind jij hiervan?
 - Hoe is het contact met de schooljuf/meester?
 - Wat zou je graag willen zien?
 - Wat vindt je ervan dat een deel van de opvoeding door school wordt overgenomen? Merk je hier wat van in de thuissituatie?
 - Hoe zijn functioneren/zijn kinderen op? Zijn ze anders op school als thuis? Hoe gedragen ze zich?
 - Wat zeggen de schooljuf/meester over de kinderen?
 - Hoe gaan de kinderen om met schoolgenoten?
 - Hoe doen de kinderen het op school?
 -

De topiclijst is gebaseerd op het volgende schema:

Risicofactoren	Beschermende factoren
Microniveau	
Kindfactoren	
Te vroeg geboren baby	Goede intelligentie
Huilbaby	Positief zelfbeeld
Kind met een handicap	Bereidheid om hulp te aanvaarden
Een druk kind	Makkelijk temperament
Een stiefkind, geadopteerd kind, pleegkind of een ongewenst kind	Positieve relaties met leeftijdsgenoten, Interne locus of control Ego-veerkracht

<i>Ouderfactoren</i>	
Laag opleidingsniveau	Stabiele persoonlijkheid
Alleenstaande ouder	Goede gezondheid
Werkloosheid	
Persoonlijke problemen, zoals: psychische problemen, chronische ziekte, negatief zelfbeeld, verslaving, stress	Positieve jeugdervaringen
Nare jeugdervaringen: zelf als kind mishandeld	Tonen van warmte en affectie
Beperkte opvoedingsvaardigheden	Een veilige hechting
	De bereidheid om hulp te accepteren
<i>Gezinsfactoren</i>	
Grotere gezinnen	Positieve onderlinge relaties
Stiefgezinnen	Hoge mate van cohesie
Eenoudergezinnen	Het vermogen om conflicten op te lossen
Negatief op elkaar reageren	Sociaal netwerk/sociale steun
Onderlinge conflicten	De binding met de gemeenschap, kerk en school
Weinig verbondenheid	
Slechte huisvesting, armoede	
<i>Meso</i>	
<i>Gezinsfactoren</i>	
Het ontbreken van sociale steun uit het netwerk	Sociale steun
Sociaal isolement	Goede sociale bindingen
	Familie en vrienden
<i>Buurfactoren</i>	
Woonachtig in buurten die worden gekenmerkt door criminaliteit, armoede en achterstand, drugsproblematiek	Sociale cohesie
Een gebrek aan sociale voorzieningen	Toegankelijke pedagogische infrastructuur
<i>Macro</i>	
<i>Sociaal-economische gezinsfactoren</i>	
Armoede	Goed inkomen
Lage opleiding	Goede opleiding
<i>Culturele factoren</i>	
Een samenleving waarin meer wordt getolereerd	Normen en waarden die overeenkomen met de dominante cultuur, die kindermishandeling niet tolereert
Afwijkende subculturele normen en waarden	

Bijlage II – Bericht voor de ouders

Hallo,

Wij zijn Esmée Douma en Laurien Hilhorst. Op dit moment zitten wij in het laatste jaar van de opleiding Social Work en zijn wij bezig met afstuderen. Wij zouden graag een beeld willen krijgen van ouderschap en alles wat hierbij komt kijken, zowel de leuke dingen als de minder leuke dingen. Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen zouden wij graag meerdere keren met ouder(s) in gesprek willen. Dit zullen ongeveer 5 gesprekken zijn van een uur. Voor ons afstudeeronderzoek zijn wij daarom op zoek naar ouder(s) met kinderen, tot de leeftijd van 15 jaar, die met ons in gesprek willen over het ouderschap.

Als u het leuk lijkt om hier met ons in gesprek over te gaan, zouden wij graag een afspraak met u willen maken voor een eerste kennismaking en verdere informatie over het onderzoek.

Groetjes,

Esmée Douma & Laurien Hilhorst

Bijlage III – Zorgvuldigheid door opdrachtgever

Naam opdracht gever/organisatie: Lectoraat 'Integrale Aanpak Kindermishandeling'	
Handtekening opdrachtgever: Suzanne Kuik	
Datum: 4 juni 2018	
Naam student 1: Esmee Douma Naam student 2: Laurien Hilhorst	
	Ja/nee
Zijn de feiten m.b.t. de organisatie juist weergegeven?	Ja
Is de privacy van respondenten voldoende gewaarborgd?	ja
Is de rapportage in huidige vorm geschikt voor verspreiding binnen de organisatie?	ja
Toelichting indien het antwoord op één van bovenstaande vragen nee is:	